

Elin Almåsbro

«Man er jo i en underlegen rolle - det føler man med en gang - fordi når en kommer på et sånt møte, altså i den prosessen før også [...] så føler du jo at du har sviktet på en eller annen måte, så da er du jo i en underlegen rolle allerede når du kommer inn på det kontoret»

-Eva

En kvalitativ intervjustudie om hvilke opplevelser og erfaringer foreldre har i møte med PPT.

Erfaringsbasert masteroppgave i spesialpedagogikk,
studieretning spesialpedagogikk

Trondheim Mai 2018

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for pedagogikk og livslang læring

RÅD TIL DEN SOM VIL HJELPE ANDRE

At man når det i sandhed skal lykkes en
at føre et menneske hen til et bestemt sted,
først og fremmest må man passe på å finde ham der,
hvor han er og begynde der.
Det er hemmeligheden i al hjælpekunst.

Enhver, der ikke kan det,
han er selv en indbildning, når han mener
at kunde hjælpe en anden.
For i sandhed at kunne hjælpe en anden
må jeg forstå mere end ham -
men dog vel først og fremmest forstå det
han forstår.

Når jeg ikke gjør det, så hjælper min mereforståelse
ham slet ikke.

Fra Søren Kierkegaard En ligefrem meddelelse, 1859, s.97-97 i Lassen (2014, s. 15).

Forord

Masteroppgaven er gjennomført ved institutt for pedagogikk og livslang læring (IPL) ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) høsten og våren 2017/18 under veiledning av professor Per Frostad.

Prosessen med å skrive denne masteroppgaven har vært lang, men utrolig interessant og ikke minst lærerik, og nå skal jeg snart sette siste punktum. Oppgaven har gitt meg mye nyttig kunnskap om hvordan foreldre erfarer møtene med PP-rådgiver. Jeg kan dra mange paralleller som jeg tar med meg videre i arbeidslivet som spesialpedagog og kontaktlærer.

Det er flere som fortjener en takk som bidragsyttere for at denne studien har latt seg gjennomføre. Aller først vil jeg takke mine tre informanter som har delt sine erfaringer med meg. Dere ga meg gode beskrivelser av møtene dere har hatt med PP-rådgivere. Jeg vil også takke veileder Per Frostad for gode og konkrete tilbakemeldinger i løpet av prosessen. Videre vil jeg takke Karin Almåsbro og Marit Lernæs for korrekturlesing og gode innspill. Sist, men ikke minst vil jeg takke familien, min mann og våre tre barn, for å latt meg fått tid og mulighet til å gjennomføre tre år med studier i voksen alder. Dere har vært utrolige! Takk alle sammen!

Buvika, juni 2018

Elin Almåsbro

Sammendrag

Denne studien baserer seg på forskningsintervju med tre foreldre som har barn med behov for hjelp fra pedagogisk- psykologisk tjeneste (PPT). Intervjuene skulle undersøke hvilke erfaringer og opplevelser foreldrene har hatt i disse møtene. Jeg tok utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide, og ville med den som støtte undersøke hvilke erfaringer og opplevelser foreldrene har i møte med pedagogisk – psykologisk rådgiver, heretter kalt PP-rådgiver.

Studien finner at opplevelsene avhenger i hovedsak av hvordan foreldrene blir møtt. Foreldrene er allerede før møtet i en sårbar situasjon der de kjenner på en følelse av å ikke ha mestret foreldrerollen. De må ha profesjonell hjelp. Noe av det aller viktigste, er at de opplever å bli lyttet til. Når ikke dette blir innfridd, oppleves heller ikke møtet med PP-rådgiveren godt eller betydningsfullt. Det kommer også tydelig frem at det å bli anerkjent og trodd er et viktig element i det å kunne samarbeide og være trygg i møtet med fagpersonene. Informantene synes stort sett at PP- rådgiverne de har vært i kontakt med formulerer seg på en slik måte at de forstår hva de snakker om. Utfordringa kan være når det er testresultater som skal gjennomgås. For det første kan det være vanskelig å forstå hva testen har testet, og for det andre er resultatene skåret ut av fagpersonen som kjenner testen og da er det viktig å «oversette» disse resultatene slik at de også blir forståelig for foreldrene.

Forventninger avhenger av forkunnskap og tidligere erfaringer. Studien viser at informantene hadde forventninger om at de skulle få råd til hvordan de kunne støtte barnet til videre læring og utvikling. To av informantene uttrykker også at de forventet at det skulle settes i gang tiltak som ville føre til en bedre skolehverdag for barnet.

Ved å være åpen for sårbarheten til foreldrene, la de få komme til med sine opplevelser og bekymringer og i tillegg anerkjenne disse, er sjansen for at møtet vil føles godt og virke betydningsfullt for foreldrene.

Innhold

Forord.....	V
Sammendrag	VII
1 Innledning med bakgrunn for valg av tema	1
1.1 Studiens aktualitet.....	1
1.2 Presentasjon av problemstilling	2
1.3 Oppgavens struktur	3
2 Faglig forankring –teori	5
2.1 Litteratur.....	5
2.2 Pedagogisk-Psykologisk tjeneste og foreldresamarbeid	9
2.3 PP-rådgiveren – Spesialpedagogisk rådgivning	11
2.4 Kommunikasjon.....	12
2.5 Relasjon	14
2.5.1 Anerkjennelse.....	17
2.6 Maktbalanse/Maktforhold	18
3 Metode.....	21
3.1 Valg av metode.....	21
3.2 Det kvalitative forskningsintervju	21
3.3 Forskningsprosessen	22
3.3.1 Valg av informanter.....	22
3.3.2 Forberedelse til intervjuene	23
3.3.3 Datainnsamling.....	24
3.3.4 Transkripsjon	26
3.3.5 Analyse av datamaterialet.....	27
3.4 Kvalitet i forskningen.....	30
3.4.1 Grunnlag for fortolkning og forforståelse	30
3.4.2 Reliabilitet.....	31
3.4.3 Validitet	32
3.5 Etiske vurderinger	34
4 Presentasjon av data	37
4.1 Møtet med fagfolk – maktforhold.....	37
4.1.1 Forkunnskap – inn i det ukjente	37
4.1.2 Videre forventninger etter første møte	39
4.1.3 Fagspråk.....	40
4.2 Relasjon – forhold forbindelse	42
4.2.1 Å bli hørt vs. å bli lyttet til	42

4.2.2	Å bli tatt på alvor	43
4.3	Anerkjennelse.....	44
4.3.1	Kommunikasjon.....	44
4.3.2	Involvering.....	45
4.3.3	Tillit og trygghet.....	46
5	Drøfting av data.....	49
5.1	Møte med fagfolk – maktforhold.....	49
5.1.1	Forkunnskap – inn i det ukjente	49
5.1.2	Fagspråk.....	51
5.2	Opplevelse av relasjon	52
5.2.1	Å bli hørt vs. å bli lyttet til	52
5.2.2	Å bli tatt alvor	54
5.3	Opplevelse av anerkjennelse.....	55
5.3.1	Kommunikasjon.....	55
5.3.2	Involvering/samarbeid/samhandle	56
5.3.3	Tillit og trygghet.....	57
6	Avslutning.....	59
	Referanser	61
	Vedlegg 1: Tilbakemelding fra NSD	65
	Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt.....	69
	Vedlegg 3: Intervjuguide	71

1 Innledning med bakgrunn for valg av tema

Det var min manns utsagn etter et møte mellom oss foreldre og skole/PP- rådgiver som gjorde at spiren til interessen for denne studien ble sådd. Vi hadde vært i et møte med PP- rådgiver angående dattera vår der vi fikk presentert resultater av en del tester hun hadde tatt. På vei ut til bilen etterpå tenkte jeg at dette var et informativt og oppklarende møte, hvorpå jeg spurte mannen min om hva han syntes om møtet, og han svarer:

- Nei, jeg forsto ikke så mye av det de snakket om. Det var så mange faguttrykk, så jeg datt av litt.
- Hvorfor spurte du ikke da? sier jeg.
- Nei, det var vel egentlig to grunner til det, den ene var at det følte ut som om alle de andre hadde alt klart, og jeg tenkte at du sikkert kunne forklare meg det etterpå.

Jeg er jobber som lærer og han antok derfor at jeg kunne oppsummere det viktigste etterpå, han slapp i tillegg «å dumme seg ut» ved å spørre. Da slo det meg; Hva om begge to hadde tenkt slik, hva hadde vi fått ut av møtet da? Hvordan oppleves dette for andre foreldre, vi opplevde dette så forskjellig? Med min bakgrunn som lærer/spesialpedagog og mor har jeg allerede sittet i slike møter med forskjellige hatter. Jeg har også hatt samtaler med foreldre om erfaringer og opplevelser i møte med hjelpetjenesten og ønsker med dette studiet å belyse hvordan foreldre opplever møtene og hvilke erfaringer de har, samt å finne ut hva som gjør at disse møtene oppleves så forskjellige.

1.1 Studiens aktualitet

I følge Utdanningsdirektoratet (2017b) får 7,9 prosent av elevene i Norge spesialundervisning. Andelen elever med spesialundervisning øker utover i skoleløpet. På 10.trinn er andelen bortimot tre ganger så høyt som på 1.trinn. Det vil si at det er minst like mange foreldre som har vært i møter med PP-tjenesten i løpet av grunnskoleårene. Dette er mange bekymra foreldre som det skal samarbeides med og ivaretas i tillegg til elevene som strever med sitt.

Hovedprinsippene i det spesialpedagogiske systemet er slik at det i den enkelte kommune fattes enkeltvedtak og utarbeides individuelle opplæringsplaner som utløser rettigheter. Disse hovedprinsippene har stort sett vært uendret siden vi i Norge i 1976 fikk et spesialpedagogisk støttesystem i grunnskolen som gir rettigheter til spesialundervisning for barn og unge som

trenger særlig hjelp (Nordahl, m.fl., 2018). Til tross for flere justeringer i løpet av årene har ikke disse ført til vesentlige endringer i praksis.

I april i år kom ei ekspertgruppe med Thomas Nordahl som leder ut med en rapport som mener at dette har sammenheng med at systemet opprettholder og forsterker seg selv og den praksisen som ikke fungerer, og de mener derfor at det er behov for en omlegging av det spesialpedagogiske systemet i barnehage og skole (Nordahl, m.fl., 2018). Ved en eventuell omlegging av det spesialpedagogiske systemet i skolen vil PP-rådgiveren få en annen rolle enn han har i dagens system. Ekspertgruppa (Nordahl, m.fl., 2018) krever at den pedagogiske virksomheten skal organiseres slik at den er nærmest mulig barnehage og skole. Jeg vil anta, dersom utvalget får gjennomslag for sine krav, at dette blant annet vil føre til hyppigere møter og et enda tettere samarbeid mellom PP- rådgiver, skole og foreldre.

Målet med denne forskningen er at både jeg selv og andre interesserte kan få en dypere forståelse for hvordan det kan oppleves å være foreldre i møte med PP-rådgiveren. Jeg ønsker også å finne faktorer som har innvirkning på at noen møter oppleves dårlige og andre møter gode. På denne måten kan vi få et innblikk i hva som er viktig å fokusere på, særlig for PP-rådgiveren, men også for meg og andre spesialpedagoger når vi skal legge til rette for gode møter med foreldre.

1.2 Presentasjon av problemstilling

Jeg søker gjennom denne forskningsoppgaven å undersøke og få et innblikk i hvilke erfaringer foreldre har fra møter med PP-rådgiveren. Studien tar utgangspunkt i erfaringer fra tre foreldre som møter forskjellige PP- rådgivere. Erfaring er, for meg, de opplevelsene og inntrykkene en person putter i «ryggsekken» gjennom livet.

Problemstillingen for denne studien er:

Hvilke erfaringer og opplevelser har foreldre i møte med PP-rådgiveren?

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er delt inn i seks hovedkapitler. Jeg har nå begrunnet valg av tema, studiens aktualitet og presentert problemstillinga. I kapittel 2 vil jeg presentere den faglige forankringa i tidligere forskning og litteratur. I metodekapitlet, kapittel 3, vil jeg beskrive hvordan jeg har gått frem under forskningsprosessen. Deretter vil jeg i kapittel 4 presentere data som fremkom under intervjuene. I kapittel 5 blir dataen drøftet i lys av den teoretiske forankringen og egen erfaring, før jeg til slutt samler trådene og oppsummerer i kapittel 6.

2 Faglig forankring –teori

Jeg vil i dette kapitlet beskrive ulike teorier og tidligere forskning jeg finner relevant for å belyse problemstillinga. Jeg har delt kapitlet inn i underkapittel som først trekker frem litteratur og forskning, deretter litt om PP-tjenesten og deres mandat når det gjelder skole og i hovedsak foreldresamarbeid. Jeg har også et kapittel om PP-rådgiveren/spesialpedagogisk rådgivning. Etter dette skriver jeg kort om kommunikasjon, relasjon og anerkjennelse, og til slutt om maktbalanse/maktforhold.

2.1 Litteratur

I artikkelen «Foreldrenes advokat eller skolens løpegutt» sier Ask, Løvli & Høydal (2006) at deres erfaring er at fagfolk innen skole og PPT ofte har en tendens til å ta ordet og beholde det. Det er så mye som skal sies av råd og beskrivelser av observasjoner som er gjort, at fagfolk glemmer å lytte til det foreldrene har å fortelle. De sier også at tiden er ofte begrenset og at de fort overser foreldrene som ressurs. Ask, Løvli og Høydal (2006) har i sin undersøkelse blant annet sett på hva PP-tjenesten kan bidra med i det viktige samarbeidet mellom hjem og skole. De tenker, som Nordahl (2003), at gode relasjoner mellom skole og hjem vil bidra til en bedre skolehverdag for barnet og derfor blir en av PP-tjenestens viktigste oppgave å bidra til relasjonsbygging. Videre sier de at PPT kan komme inn som en veileder som bør fokusere på relasjonsbygging likeså vel som på læreren som oppdrager og underviser. «PPT skal verken være advokat eller løpegutt, men derimot en brobygger» (Ask, Løvli, & Høydal, 2006, s. 41).

Midtlyngutvalgets (NOU:18, 2009) hevder at medvirkning fra den som bruker tjenesten eller blitt berørt av tjenesten er nyttig for utvikling av faglig kvalitet. Å lytte til brukernes synspunkt og viten har i flere offentlige etater ført til endringer av ressursbruk og prioriteringsrekkefølge. Utvalgets inntrykk er at skoleverket dessverre ikke har greid å utnytte disse i stor nok grad. Innspill fra foreldre og elever integreres ikke i tilstrekkelig grad i det faglige utviklingsarbeidet. For personer med spesialundervisning er PP-tjenesten den hjelpeinstansen som foreldrene, barnehagen og skolen har det mest omfattende samarbeid og kontakt med (NOU:18, 2009). Foreldre skal oppleve at barnas behov ivaretas, derfor er samarbeidet mellom hjem og skole viktig (Kunnskapsdepartementet, 2011).

Hovedkonklusjonen i utredningen til Midtlyngutvalget var: «[...] at forbedring av de allmenne ordningene er det viktigste grepet overfor barn, unge og voksne med særskilte

behov. Å utvikle stadig mer spesialiserte ordninger for en stadig mer mangfoldig befolkning fører til utvanning av det fellesskapet samfunnet bygger på» (Kunnskapsdepartementet, 2011, s. 11).

Nå skriver vi 2018, og det er gått noen år siden disse utredningene ble gjort. I april i år kom ekspertgruppa med Thomas Nordahl som leder ut med en rapport. Ekspertgruppa for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging ble formelt utnevnt av Kunnskapsdepartementet i mars 2017. Gruppa fikk et tydelig mandat med følgende målsetning:

«Det overordnede målet med ekspertgruppens arbeid er å bidra til at barn og unge som har behov for tilrettelagte tiltak, herunder spesialundervisning, får et pedagogisk og spesialpedagogisk tilbud av høy kvalitet og opplever økt inkludering i barnehage og skole. Ekspertgruppens arbeid skal gi nasjonale og lokale myndigheter og aktører et grunnlag for å velge de best egnede inkluderende virkemidler og tiltak» (Nordahl, m.fl., 2018, s. 6).

Ekspertgruppa hevder at spesialpedagoger har hatt og har fortsatt stor makt og innflytelse når det gjelder å definere hvilke barn som har vansker, samt hva slags hjelp og støtte de trenger, gjennom å skrive sakkyndige vurderinger som i prinsippet ikke kan overprøves. «Det er også en klar tendens til at diagnoser utløser rettigheter til spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning» (Nordahl, m.fl., 2018, s. 218). Videre fører dette til at deres maktposisjon og avgjørelser kan få store konsekvenser for mange barn og unge (Nordahl, m.fl., 2018). Istedenfor å se på de faktorer en lærer kan ha direkte innflytelse på, er det fort gjort å bruke tid på å finne frem til forklaringer det er vanskelig å påvirke innenfor barnehage og skolens mandat (Nordahl, m.fl., 2018). Det kan ikke forventes at alle lærere har den kompetansen som trengs for å la alle barn og unge få realisert sitt læringspotensial. Det er derfor avgjørende at lærere har tilgang til nødvendig kompetanse, støtte og hjelp (Nordahl, m.fl., 2018). Ekspertutvalget hevder videre at dagens PP-tjeneste bruker en stor del av sin arbeidstid på sakkyndige vurderinger, og at systemrettet arbeid i form av blant annet veiledning av skoler/barnehager skjer i alt for liten grad og kommer med forslag blant annet om at:

«Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha en egen pedagogisk veiledningstjeneste som skal sikre at barnehager og skoler har tilgang til ekstra veiledning og støtte i arbeidet med å gi barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging et kvalitativt godt pedagogisk tilbud. Denne veiledningstjenesten skal arbeide tett og direkte inn i skoler og barnehager, og den skal bidra til at barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging møter lærere med høy kompetanse» (Nordahl, m.fl., 2018, s. 247).

PP-rådgiverne skal i samarbeid med skole- og barnehagelærere utrede barn ved behov. Resultatene skal analyseres, og sammen skal PP-rådgiver og lærer utvikle ny og forbedret praksis. Slik vil utredning og gjennomføring av pedagogiske og spesialpedagogiske tiltak bli knyttet tettere sammen (Nordahl, m.fl., 2018). Får ekspertgruppa gjennomslag for det som nå er foreslått flere ganger, å ta bort retten til spesialundervisning, vil PP-tjenesten, og med den, PP-rådgiveren få en ny rolle. Dermed vil PP-rådgiveren komme i en ny relasjonsposisjon til skole og foreldre.

Barneombudet sier i et intervju med Sunnmørsposten at hun er grunnleggende imot forslaget om at retten til spesialundervisning skal fjernes. Hun mener videre at å fjerne rettigheter til spesialundervisning kan stride mot barnekonvensjonens artikkel 3 om barnets beste. Retten til spesialundervisning skal også gi barn en rettssikkerhetsgaranti for et inkluderende og forsvarlig opplæringstilbud. Denne skal styrkes, ikke fjernes (Hokholt Bjerve & Piene, 2018). Jens Petter Gitlesen, leder i Norsk Forbund for Utviklingshemmede, er enig i ekspertgruppas vurdering i at barn med særskilt behov ikke får et tilfredsstillende tilbud, men stiller spørsmål ved de tiltakene de foreslår (Brøyn, 2018).

Uansett utfall vil PP-rådgiveren fortsatt være en viktig samarbeidspartner samt veileder og rådgiver for elever, foreldre og lærere. Får ekspertgruppa gjennomslag for sine endringsforslag, ser det ut til at det vil bli et enda tettere samarbeid mellom PP-rådgiver, foreldre og lærere.

I rapporten «Inkluderende fellesskap for barn og unge» (Nordahl, m.fl., 2018) konkluderes det med at det tilbudet barn og unge med særskilte behov møter i dagens barnehage og skole ikke er tilfredsstillende. Både PP-tjenesten og Statlig spesialpedagogisk tjeneste, heretter kalt Statped, har for stor avstand til daglig praksis i barnehage og skole. De befinner seg for langt unna praksisfeltet samt at de bruker en liten andel av ressursene sine til direkte veiledning og støtte til lærer og andre ansatte i barnehage og skole. Ekspertutvalget (Nordahl, m.fl., 2018) mener at den pedagogiske virksomheten skal organiseres slik at den er nærmest mulig barnehage og skole. De sier videre at foresatte i hovedsak er de eneste som er engasjert i barnets læring og utvikling gjennom hele løpet, fra barnehage via grunnskole og til videregående opplæring. Derfor er dette en aktør som spiller en avgjørende rolle i barnets utvikling og læring og som det skal samarbeides tett med. For å kunne tilpasse opplæringen på en hensiktsmessig måte, trenger pedagogene som jobber med barnet den kunnskapen foresatte har til egne barns behov. For å sikre dette må det være en kontinuerlig dialog mellom hjemmet og skole/barnehage om barnets læring og utvikling, samtidig som det må tas

hensyn til de særlige utfordringer disse foreldrene ofte har. Disse foreldrene trenger også ofte konkrete råd om hvordan de kan støtte opp om egne barns læring (Nordahl, m.fl., 2018). En inkluderende pedagogisk praksis må også ivaretas. Her foreslår ekspertgruppa at skole og barnehage har plikt til å sikre et inkluderende pedagogisk barnehage- og opplæringstilbud for alle barn. Som en del av denne plikten må skolene og barnehagene jevnlig innhente og ta stilling til barn, elever og foresattes opplevelse av barnehage- og skoletilbudet. Alle barn og elever skal kartlegges og det skal tas stilling til deres behov for tilpassede tilbud i et inkluderende fellesskap. Skole og barnehage har ansvar for at tiltakene som blir brukt blir skriftliggjort. Disse nedtegningene trenger ikke å ha form som enkeltvedtak, men de skal vise hva tiltakene bidrar til å løse, hvilke tiltak som er planlagt og når tiltakene skal gjennomføres (Nordahl, m.fl., 2018). I tillegg skal det komme tydelig frem hvordan barnet, eleven eller foresatte var involvert i utformingen og evalueringen av tiltakene, samt hvordan deres meninger er ivaretatt (Nordahl, m.fl., 2018).

I masteroppgaven «PP-rådgivers rolle i foreldrerådgivningen» (Thomassen, 2008), som er en studie av hva en PP-rådgiver vektlegger og hvilke kommunikative ferdigheter som brukes i foreldrerådgivningen finner Eva Kristin Thomassen at PP-rådgiverne er opptatt av relasjonen mellom seg selv og rådsøker. Dette er en kvalitativ studie av fire PP-rådgivere som jobber i samme PP-tjeneste, dette må tas i betraktning når det gjelder funnene. Hun fant at rådgiverne i involveringsfasen vektlegger holdninger som kongruens, empati, og positiv aktelse og at dette kommer til uttrykk i måten de bygger relasjoner til foreldrene på. Hun finner videre at rådgiverne er opptatt av å opptre anerkjennende ved å blant annet ta foreldrenes perspektiv og å sette seg inn i deres følelser. Thomassen (2008) sier at selv om ikke rådgiveren er enig i det foreldrene mener, er de opptatt av å akseptere forskjellene. Kommunikative ferdigheter som lytting, spørsmål og humor bruker de for å kartlegge og utforske problemene. De bruker oppsummering og evaluering i avslutningen av en rådgivningsprosess. Samme undersøkelse viser også at PP-rådgiverne forteller om at de kan møte ulike utfordringer underveis, disse er knyttet til makt og verdibarrierer og også praktiske utfordringer som tid.

2.2 Pedagogisk-Psykologisk tjeneste og foreldresamarbeid

PP-tjenesten sitt mandat er regulert i Opplæringslova §5-6 (1998) og Barnehageloven §19c (2006). I denne oppgaven vil jeg forholde meg til PP-tjenestens mandat i forhold til opplæringsloven da opplevelsene og erfaringene til informantene er fra møter angående deres skolebarn.

Kunnskapsdepartementet ønsker at PP-tjenesten skal beholde dagens arbeids- og ansvarsområde, men ser samtidig et behov for å tydeliggjøre mandatet og utdype nærmere hva som ligger i kravet om at PP-tjenesten skal arbeide systemrettet. Departementet presenterer i Meld.St.18 (2010-2011) noen forventninger til PP-tjenesten;

- 1) PP-tjenesten skal, sammen med det øvrige lokale hjelpeapparatet og andre instanser, være tilgjengelig for brukerne.
- 2) PP-tjenesten skal arbeide forebyggende slik at barnehage og skole kommer i forkant av problemer og lærevansker samt at de skal ha kompetanse til å hjelpe barnehager og skoler når det oppstår særskilte problemer knyttet til barn og elevers utvikling og læring.
- 3) PP-tjenesten skal i samarbeid med barnehage og skole bidra til at det settes inn tiltak raskt etter henvisning til PP-tjenesten. Foreldre skal ikke føle at de sitter igjen med ansvaret for å vurdere barnets utvikling alene.
- 4) PP-tjenesten skal utarbeide sakkyndige vurderinger som skal gi et godt grunnlag for å avgjøre om det skal fattes vedtak om spesialpedagogisk hjelp/spesialundervisning, eller om det skal settes inn tiltak innenfor rammen av tilpasset opplæring.

I følge Opplæringslova §5-4 (1998) skal tilbud om spesialundervisning så langt det er mulig utformes i samarbeid med eleven og foreldrene, og det skal legges stor vekt på deres syn. I *Hva gjør PP-tjenesten?* opplyser Utdanningsdirektoratet (2017a) om at PP-tjenesten skal hjelpe elever med behov for særskilt tilrettelegging samt at de skal hjelpe skoler og barnehager med å legge til rette for barn og elever med særskilte behov. I følge Barnekonvensjonens artikkel 12 har barnet rett til å fritt gi uttrykk for sine synspunkter og man skal tillegge disse *behørig* vekt (Sandberg, 2012). Dette gjelder også for voksne som har kontakt med tjenesten (Utdanningsdirektoratet, 2017a).

Utdanningsdirektoratet (2016) har utarbeidet fire kvalitetskriteria med formål å medvirke til kvalitetsutvikling i PP-tjenesten. Alle de fire kriteriene inneholder rettleidende punkter som forklarer hvordan PP-tjenesten kan arbeide for å samarbeide med bl.a. skole og kommune for å utvikle god kvalitet i tjenesten.

Kriteriene er:

- 1) De skal ha kompetanse til å utføre sakkyndig arbeid for barn, unge og voksne
- 2) De skal være tilgjengelige og medvirke til helhet og sammenheng
- 3) De skal arbeide forebyggende
- 4) De skal bidra til tidlig innsats.

Videre har de satt opp noen punkt som kan være med på å støtte opp under disse kriteriene. I forhold til problemstillinga mi har jeg sett etter det som omhandler foreldresamarbeid. Jeg finner at PP-tjenesten skal bidra med kompetanse, veiledning, råd og hjelp til bl.a. elever og foreldre, de skal hente inn eksisterende dokumentasjon fra foreldre og skole og eventuelle andre relevante instanser som grunnlag for sitt sakkyndige arbeid samt at en PP-rådgiver bør ha gode kommunikasjonsferdigheter. I min studie vil det arbeidet PP-rådgiveren gjør i møte med foreldrene være avgjørende for opplevelsen. I punktene over finner jeg da gode kommunikasjonsferdigheter og at de skal bidra med kompetanse, råd og hjelp interessante for studien min.

I følge NOU:18, 2009, «Rett til læring» utfører PP-tjenesten også oppgaver som ikke er direkte nedskrevet i opplæringsloven. En av oppgavene er å være støttespiller og rådgiver for foreldre som har barn med særskilte behov, og foreldre har klare forventninger til hvilke tjenester de mener PP-tjenesten skal yte. Disse retter seg mot tre hovedområder:

- «Veiledning/rådgivning om hvordan de på best mulig måte skal støtte og følge opp sine barn [...].
- Foresatte til barn og unge med behov for sammensatte tjenester ønsker at PP-tjenesten skal ha en aktiv rolle for å koordinere tjenester fra et hjelpeapparat som ofte oppfattes som uoversiktlig, fragmentert og lite koordinert.
- Foresatte forventer også ofte å kunne bruke PP-tjenesten som talerør overfor barnehage eller skole når de opplever at de ikke i ønsket grad møter forståelse for sine barns behov»

(NOU:18, 2009, s. 94).

Det er flere studier og brukerundersøkelser som viser at barnehage og skole ofte etterspør kompetanse på faglig tilrettelegging i læringsmiljøet i større grad enn det spesialtjenestene tilbyr (NOU:18, 2009).

Meld.St.18 (2010-2011) sier om forslaget til Midtlyngutvalget at retten til ekstra tilrettelegging skal utløses når eleven ikke har et tilfredsstillende læringsutbytte er likt slik det er nå. Altså at tilsvarende vilkår utløser rett til spesialundervisning jf. opplæringsloven §5-1 og at de derfor ikke går inn for å endre denne.

2.3 PP-rådgiveren – Spesialpedagogisk rådgivning

Å få eller gi gode råd har alltid eksistert i alle samfunn gjennom alle tider. Rådgivningsyrket oppstod i første rekke for å gi hjelp til mennesker i sitt naturlige miljø for å slippe å plassere de i institusjoner. Rådgivning er basert på kommunikasjon mellom rådgiver og råde søker og det er denne kommunikative prosessen som preger arbeidet. Målet vil være «å hjelpe mennesker til å få mot til å møte vanskelige situasjoner» (Lassen, 2012, s. 171). Videre hevder Lassen at en PP-rådgiver skal være en fagressurs som gir råd og medvirker til at andre løser sine utfordringer i skole og barnehage.

Spesialpedagogisk veiledning handler først og fremst om å «støtte og hjelpe barn, unge og eldre med spesielle behov til å få tilgang til best mulige lærings- og utviklingsvilkår» (Lassen, 2012, s. 170). Lassen sier videre at spesialpedagogisk veiledning også blant annet omfatter veiledning av foreldre og konsultasjon av lærere og understreker at; «Det essensielle for den som skal være rådgiver, er å anvende spesialpedagogisk og menneskelig innsikt både direkte og indirekte» (2012, s. 170).

I møte med PP-tjenesten er det i realiteten en PP-rådgiver man møter. I følge utdanning.no (Utdanning.no, 2018) gir en pedagogisk-psykologisk rådgiver råd om trivsel, utvikling og læring, samt vurderer om det er behov for spesialundervisning eller andre spesialpedagogiske tiltak. Det står videre at rådgiveren, i vurderingen, legger vekt på hva elevene og foreldrene mener. Rådgiveren veileder også barn, unge og voksne som har problemer med fag, lesing, konsentrasjon, språk eller atferd. Som PP-rådgiver bør du være flink til å kommunisere med andre og til å bygge relasjoner (Utdanning.no, 2018).

En god rådgiver skal tilrettelegge for at en utviklingsprosess skal kunne komme i gang. Dette forutsetter blant annet gode kommunikative ferdigheter, kunnskap om og innsikt i menneskers utvikling knyttet til læring og selvutvikling. Han skal også være bevisst sin egen kompetanse og egne holdninger (Lassen, 2014). Lassen (2012) legger frem tre utfordringer i spesialpedagogisk rådgivning; kontakt og involvering, å lede rådgivningsprosessen og å få til en verdig og positiv avslutning. Det aller første er å legge til rette for et godt møte. For å få til

dette gode møtet bør både rådgiver og råde søker (her: foreldre) være forberedt. Tvil leder til usikkerhet, og det optimale er å minimere usikkerhet. Rådgiveren kan gjøre dette ved å formidle klare beskjeder. Målet for alle forberedelsene er å få råde søkeren til å møte opp i tillegg til at han føler seg ventet og velkommen (Lassen, 2014). Det bør råde en trygghet som gjør det mulig for råde søker å involvere seg i arbeidet for å bedre situasjonen til barnet sitt. En forståelse av sårbarheten til råde søker innebærer en innlevelse av rådgiveren. Han må kunne være emosjonell og mestre å ta inn viktige forhold i det å være foreldre til barn med spesielle behov. Foreldrenes bekymringer må anerkjennes som vesentlige i forhold til barnets fremtid. For å kunne mestre dette må rådgiveren inneha egenskaper som empati, positiv aktelse, et genuint engasjement og mottakelighet (Lassen, 2012).

Innenfor spesialpedagogikk brukes ofte «begrepene» veiledning, rådgiving og konsultasjon om hverandre, da ulike fagfolk har ulike perspektiver og bruker sitt eget faglige ståsted som utgangspunkt for definisjonen av de andre begrepene (Lassen, 2012). Veiledning består både av et saksforhold og en relasjon. Relasjonen mellom veisøker (her: foreldre) og veileder har med tillit og kontakt å gjøre. En god veiledning krever en god bearbeidelse av saksforholdet og en god relasjon (Skagen, 2013). «Den som prøver å finne frem til klare og entydige definisjoner på veilednings- og rådgivningsbegrepet i faglitteraturen, vil møte mange skuffelser. Begrepene brukes om hverandre og ofte med samme innhold» (Skagen, 2013, s. 21). Jeg vil i denne oppgaven bruke ordet rådgiving og rådgiver, da yrkestittelen er PP-rådgiver, men også veiledning og veileder der dette faller naturlig og hvor litteraturen bruker disse begrepene.

2.4 Kommunikasjon

Kommunikasjon som fenomen er blitt studert helt siden antikken og er sentralt for mange profesjoner. Kommunikasjon kan defineres, analyseres, beskrives og forstås på mange måter (Jensen & Ulleberg, 2011). Jeg vil forsøke å forstå den kommunikasjon som oppstår i møtet mellom PP-rådgiver (profesjonsutøver) og foreldre (bruker).

Det er ikke mulig å velge bort det å kommunisere (Skau, 2011). Kommunikasjon er alfa omega i enhver relasjon. Hvordan vi forholder oss til hverandre er avgjørende for relasjonen mellom oss. «All atferd er kommunikasjon» (Kokkersvold & Mjelve, 2003, s. 12). All kommunikasjon foregår i relasjoner og du kan ikke være i en relasjon uten at det foregår kommunikasjon. Kommunikasjon og relasjon er to perspektiver som på denne måten nærmest overlapper hverandre (Jensen & Ulleberg, 2011). I denne studien har jeg ikke observert

møtene mellom foreldre og PP-rådgiver, så jeg må derfor forholde meg til dialogen som har funnet sted. Det er kun foreldrenes opplevelse av hvordan denne kommunikasjonen har foregått som fremkommer av studien, ikke PP-rådgiverens.

I møtet mellom mennesker vil kommunikasjonen alltid preges av den underliggende interessen til partene. Det kan for eksempel være et ønske om å påvirke, kontrollere eller forstå den andre. Ordet «møte» sier at dette er noe mer enn bare kommunikasjon og samtale. Fagpersonen møter et medmenneske som han må forholde seg til samtidig som de har en samtale om en sak. Han må legge vekt på både å utvikle en god relasjon i tillegg til å samhandle med den andre. Dette preger alle møter og gjør de unike (Røkenes & Hanssen, 2012).

*Møtet til å skape
møtet til å lene seg
over bordet
den åpne rørsla
mellom oss
Det kallar eg vi*

Hanne Aga (i Skau, 2011, s. 27).

En måte for å oppnå å gjøre møtet betydningsfullt for både seg selv og brukeren (her: foreldre) er å se på seg selv som et menneske som fortsatt har mye igjen å lære, ikke som en spesialist som allerede vet det meste. Selvfølgelig er den som påvirker mest i en relasjon (Skau, 2011). I møtet mellom PP-rådgiveren og foreldre befinner ofte foreldrene seg både i en sårbar livssituasjon, der de er bekymret for barnets videre utvikling og framtid, og i en relativt underlegen posisjon (Skau, 2011).

Det er dialogen som er i fokus og ofte handler disse møtene om å både formidle budskap, som å informere om testresultater og å ivareta andre verdier f.eks. foreldrenes sårbarhet og bekymring ovenfor barnet. Dialogen kjennetegnes av at de som deltar både uttrykker seg og er til stede i hverandres psykologiske tilstander. En dialog mellom fagperson og klient kan endre seg fra noe behagelig til noe ubehagelig alt etter hvilken måte fagpersonen forstår og reagerer på det som er sagt (Røkenes & Hanssen, 2012). Det er i dialogen med andre mennesker at et intersubjektivt fellesskap oppstår, og ifølge B.R. Hansen (1991, i Røkenes &

Hanssen, 2012) er intersubjektivitet dialogens mål. «Intersubjektivitet betyr å dele eller gjøre felles psykologiske tilstander eller opplevelser» (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 47). Filosofen Martin Buber (1967, i Røkenes & Hanssen, 2012) kaller intersubjektive dialoger for Jeg – Du – møter. I et Jeg – Du møte, møtes partene i en felles opplevelse. De er enige om at akkurat denne forståelsen passer for begge, eller de kan være enige om at den samme hendelsen ble opplevd forskjellig (Røkenes & Hanssen, 2012). Et Jeg – Det møte derimot vil preges av at vi har en hensikt med møtet, hensikten er definert av fagpersonen, han vet hva klienten trenger. Fagpersonen er ikke interessert i en dialog, men å formidle kunnskap (Røkenes & Hanssen, 2012).

PP-rådgiveren er i en yrkesrolle der han skal samhandle med foreldre ut ifra bestemte overordnede mål. Rammene rundt møtet er ingen unnskyldning for en lite profesjonell væremåte (Skau, 2011). Både PP-rådgiver og foreldre har ulike forventninger til dette møtet enn hva de ville ha hatt i et privat møte og samhandlingen blir preget av dette. For å kunne ivareta de kommunikasjonsutfordringene en møter som fagperson, trenger man relasjonskompetanse (Røkenes & Hanssen, 2012).

2.5 Relasjon

Relasjonskompetanse

Relasjonskompetanse handler om å «Samhandle med de menneskene vi møter i yrkessammenheng på en god og hensiktsmessig måte» (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 10).

Relasjonskompetanse er en viktig del av yrkeskompetansen sammen med handlingskompetansen. «Handlingskompetanse er kunnskap og ferdigheter som setter deg i stand til å gjøre noe *med* den andre eller *for* den andre...» (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 11). Handlingskompetanse kan for PP-rådgiveren være å teste et barn. Er fagpersonen dyktig, er handlingskompetansen og relasjonskompetansen flettet sammen i en helhet og som til sammen utgjør yrkeskompetansen. Gode fagfolk samhandler med andre mennesker på en måte som blant annet skaper trygghet, tillit, åpenhet, respekt og anerkjennelse (Røkenes & Hanssen, 2012).

Relasjonskompetanse handler ikke bare om å samhandle, men også forstå de menneskene vi møter i yrkessammenheng på en hensiktsmessig og god måte. En fagperson som er relasjonskompetent kommuniserer på en måte som ikke krenker den andre parten, men ivaretar den overordnede hensikten med samhandlingen. Han skal i hovedsak forholde seg til brukerens behov. Relasjonskompetanse er en sammensatt kompetanse. Underveis i

kommunikasjonsforløpet endrer kompetansekravene seg. Først må han evne å skape kontakt med brukeren, etablere en relasjon. Han må også være i stand til å stå i relasjonen over tid. En annen utfordring er at han må kunne avslutte profesjonelle relasjoner på en god måte (Røkenes & Hanssen, 2012).

Relasjonens betydning

I et hjelpeforhold som et forhold mellom PP-rådgiver og foreldre er, vil relasjonen være viktigere enn det som konkret blir sagt og gjort. Det fagpersonen sier blir fortolket av klienten ut ifra hvilken relasjon denne har til fagpersonen. Er relasjonen god kan en eventuell kritisk kommentar tolkes som omtanke og hjelp, og i motsatt tilfelle vil samme kommentar kunne tolkes som avvisning og sarkasme (Røkenes & Hanssen, 2012).

Relasjonen mellom klient og fagperson er viktig; for det første, vi er alle sårbare, og en fagperson kan ramme selvfølelsen til klienten. Klienten kan grue seg til et møte fordi han er redd for at fagpersonen skal få han til å føle seg dum, hjelpeløs, avvist, skamfull og lignende selv om møtet er kort og problemene ikke er så store (Røkenes & Hanssen, 2012).

«Det kan være nyttig å ha som modell at brukere møter fagfolk både med en redsel for selve møtet og med en lengsel etter og et håp om at det skal komme noe godt ut av det» (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 179).

For det andre, fremhever klienter, gjennom brukerundersøkelser at det er relasjonen som er det mest sentrale i møtet med fagfolk. Her nevnes betydningene av å føle tillit til og ha respekt for fagpersonen i tillegg til at det må oppleves at fagpersonen har nok tid som til sammen fører til at klienten åpner seg for fagpersonen (Røkenes & Hanssen, 2012).

Røkenes & Hansen (2012) hevder at det er tre forhold som har betydning for å utvikle en god relasjon: væremåte, empati og anerkjennelse. I forhold til relasjonen mellom klient og fagperson er det en del punkter Røkenes og Hansen (2012, ss. 180-181) finner at klienter framhever når de vurderer fagpersonens væremåte og stil; blant annet om sittestillingen signaliserer trygghet og imøtekommenhet eller travelhet, uro og avvising, om vi er vennlige, interesserte og imøtekommende, om vi er konsentrerte og lytter nøye, om vi snakker tydelig, forståelig og flytende, om vi er uredde og kan samtale om det klienten vil snakke om og om vi avbryter eller lar klienten komme til ordet. Det er altså fagpersonen sitt ansvar å tilrettelegge slik at klienten opplever relasjonen som god.

Tillit er en grunnleggende faktor i alle forhold mellom mennesker, ikke minst i forholdet mellom fagperson og bruker. Tillit er noe man må gjøre seg fortjent til, men kan ved

krenkelser brått bli revet ned (Skau, 2011). I Berglundprosjektet kom intervjupersonene inn på krenkende episoder de hadde opplevd, dette var blant annet i møter med fagfolk som var for opptatt av egne teorier og skjemaer til å greie å lytte til det klientene egentlig sa (Skau, 2011). Det var fagfolk som ikke var tilstede i møtet, selv om de befant seg på samme sted til samme tid som klientene. Fagfolkene sendte da et indirekte budskap om at jeg er viktigst og at du ikke har krav på å virkelig bli hørt (Skau, 2011). Det kan også være klienter som sitter igjen med en følelse av å ha blitt spurt, men uten å bli lyttet til. Det kan føles krenkende å bli oversett, ikke bli hørt og ikke minst å bli undervurdert av mennesker som tror de vet bedre (Skau, 2011).

Empati er en av de tre forholdene som har betydning for å utvikle en god relasjon. «Empati betyr innfølelse» (Røkenes & Hanssen, 2012, s. 181). Altså evne til å identifisere, forstå og anerkjenne gyldigheten til andres følelsesmessige tilstand, og også deres reaksjoner (Empati, 2018). Når det gjelder hva empati innebærer i selve samtalen, er det tre forhold som viser seg å være sentrale; å lytte, å forstå og å være anerkjennende. Å lytte handler om å være i den andres verden, å konsentrere seg om den andres indre, subjektive verden og la den tre frem slik den oppleves for den andre. Å forstå empatisk vil si å forstå og se klienten innenfra, fra dens perspektiv (Røkenes & Hanssen, 2012).

Når det gjelder å være anerkjennende hevder Carl Rogers (i Røkenes & Hanssen, 2012, s.191) «...at en fagperson må møte sin klient med ubetinget aksept for at klienten skal føle seg bekreftet og anerkjent». Carl Rogers (i Skau, 2011, s. 32) reflekterer:

In my early professional years I was asking the question: How can I treat or cure, or change this person? Now I would phrase the question in this way: How can I provide a relationship with this person may use for his own personal growth?

Carl Rogers

Lytting er en av de viktigste redskapene å mestre i en veiledningssamtale. Vi lytter ikke bare med øret, men også med synet der vi registrerer den andres nonverbale uttrykk i tillegg til det vi hører (Lien, 2015). «Å være en god lytter er en forutsetning for å utøve empatisk forståelse, kunne ta inn følelsessignaler fra veilanden, og forstå og bearbeide dem kognitivt» (ordet veilanden brukes om rådsøkeren) (Lien, 2015, s. 120). I følge Lassen (2012) er oppmerksomhetsferdigheter som lytting og observasjon grunnleggende for rådgiveren samt at disse må anvendes på en fokusert, aktiv og engasjert måte. Rådgiveren skal også signalisere

interesse, tilstedeværelse og samhandling i arbeidet uten at de overvelder rådsøkeren, men støtter opp hans initiativ. En rådgiver må kunne ta inn eksistensielle forhold, ved det å være, som i denne studien, foreldre til barn med spesielle behov. For å kunne gjennomføre dette må rådgiveren inneha og kunne anvende egenskaper som for eksempel empati og positiv aktelse. Arbeidet med kartleggingsprosessen innebærer å starte med å ta rådsøkerne på alvor ved å gi autoritet til deres opplevelser (Lassen, 2012).

Hva avgjør om disse møtene blir gode, betydningsfulle og konstruktive istedenfor dårlige, betydningsløse og destruktive? Noen fasitsvar er vel vanskelig å finne, men det kan finnes flere kilder til forståelse. Vi kan bruke de menneskene vi har med å gjøre, vi kan lytte mer til dem, vi kan legge bedre merke til kroppsspråk og handlinger samt at vi kan spørre direkte om hva de tenker, ønsker og erfarer. En annen kilde til kunnskap er oss selv. Vi kan øke egen selvinnsett ved å være oppmerksom og reflektere over egne erfaringer (Skau, 2011).

Fordi vi har så mye til felles som mennesker, er kunnskap om oss selv nyttig for å kunne forstå andre. Fordi vi også er ulike, trenger vi dessuten å forstå skillet mellom et «jeg» og et «du», og å være lydhøre overfor du-ets egenart.

(i Skau, 2011, s. 50).

2.5.1 Anerkjennelse

«Anerkjennelse er ikke noe du har, men noe du er» (Schibbye, 2004, s. 7). Å anerkjenne vil i dagligtale si å rose noen, men i en dialektisk relasjonsteori vil anerkjennelse betegne «...en likeverdig relasjon der man bestreber seg på å forstå den andres perspektiv» (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 261). Solfrid Vatne (i Jensen & Ulleberg, 2011) hevder at kjernen i anerkjennelse er gjensidighet. Schibbye (2004) hevder at anerkjennelse består av ingredienser som går over i hverandre, men at de kan beskrives hver for seg. Ingrediensene er å *lytte, å ha forståelse, aksept og bekreftelse*. Å lytte vil si at en møter i dialogen ved å være åpen og lytte aktivt samt å ha fokus på den indre opplevelsesverden til den andre. Å ha forståelse vil si å vise en indre forståelse som igjen vil si å gå inn i den andres opplevelsesverden. Å ha aksept er at man aksepterer den andres rett til følelser, og lar følelsene være uten å dømme. Bekreftelse vil si at man setter seg inn i den andres følelser og matcher de (ta følelsene inn og vise de med eget kroppsspråk), og i matchen ligger bekreftelsen (Schibbye, 2004). Jensen og Ulleberg (2011) legger til to ingredienser og sier at anerkjennelse, i tillegg til lytting, forståelse, aksept og bekreftelse, også inneholder *toleranse og åpenhet*. I det man gjør et forsøk på å utvikle forståelse og bekreftelse som utgangspunkt for å møte andre, vil en

åpenhet for det den andre formidler være viktig. Greier man å imøtekomme andres historier og opplevelser uten sensur og moral, gir en den andres opplevelser kraft. Slike vurderinger formidles ofte gjennom kroppsholdning og ansiktsuttrykk, men også gjennom ord som blir sagt (Jensen & Ulleberg, 2011). For å forstå den andre, må man først være klar over hva en selv har forstått. Det vil være viktig å reflektere over egen forståelseskontekst. Refleksjonen kan også bidra til å fremme åpenhet (Jensen & Ulleberg, 2011). «Ideen om en anerkjennende relasjon er et ideal som vi må arbeide i retning av, men som vi aldri vil nå fullt ut» (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 264). I følge Jensen & Ulleberg (2011) er også nysgjerrighet av avgjørende betydning for å kunne utvikle en anerkjennende relasjon. God kommunikasjon bidrar til å skape tillit i relasjoner, og at fagfolk får tillit når de lytter og bekrefter det de blir fortalt (Grimen & Grimen, i Jensen & Ulleberg, 2011). I følge Jensen og Ulleberg er makt et aspekt ved alle relasjoner.

2.6 Maktbalanse/Maktforhold

I dette kapitlet vil jeg si noe om maktforholdet mellom fagpersonen (PP-rådgiveren) og brukeren (foreldre). I møtet med klienter representerer profesjonsutøverne ikke bare seg selv og sin profesjon, men også et offentlig makt- og hjelpeapparat (Skau, 2011).

Profesjonsutøvere utvikler sin praksis innen rammene av de institusjonene og rammeverkene de arbeider innenfor. Den *institusjonelle makten* kommer til uttrykk gjennom, normer, rutiner og strategier (Jensen & Ulleberg, 2011).

«Makt oppstår eller kommer til uttrykk i den kommunikasjon og samhandling som foregår mellom to parter, for eksempel foreldre og lærere [...] *Kommunikativ* makt forutsetter dialog og drøftinger basert på likeverd og respekt og at det eksisterer en felles intensjon knyttet til å komme fram til enighet og saksforhold» (Nordahl, 2005, s. 69).

I møtene mellom PP-rådgiveren og foreldrene vil det alltid være et asymmetrisk forhold i det at profesjonsutøveren møter mennesker som privatpersoner. Foreldrene trenger noe fra PP-rådgiveren. Gjennom sin måte å være på som person i forhold til klienten kan fagpersonen enten forsterke eller svekke klientens følelse av avmakt. Allerede før det fysiske møtet, der klienten har havnet i en rolle som en som trenger profesjonell hjelp, kjennes dette asymmetriske forholdet som en krenkelse i seg selv og kvaliteten på fagpersonens opptreden i møtet blir enda viktigere (Skau, 2011).

En profesjonsutøver kan gjennom sine faglige kunnskaper og sitt profesjonelle språk utøve definisjonsmakt, altså makt til å definere og beskrive virkeligheten og få gjennomslag for hvordan han ser denne. Det at profesjonsutøveren har faglige kunnskaper og et godt utviklet fagspråk, kan føre til at brukeren føler seg overkjørt. Når brukere blir overkjørt ved at profesjonsutøveren mener sin virkelighet er riktig, står profesjonsutøveren i fare for å utøve paternalisme som betyr at profesjonelle bestemmer hva som er best for brukeren samt foreskriver tiltak uten å ha en reell dialog med brukeren. Profesjonsutøveren må skape en relasjon som er bygd på tillit til brukerne, samtidig må han være klar på hvilket ansvar han er tildelt i samfunnet. Han må gi gode grunner for sine handlinger (Jensen & Ulleberg, 2011).

Brukermedvirkning

Historisk sett har forholdet mellom bruker og fagperson endret seg de siste tiårene, fra en fordeling der makt, kunnskap og myndighet lå hos fagfolkene til at økt utdanning og lettere tilgang til kunnskap hos folk flest har ført denne relasjonen i en mer likeverdig retning. Faglig sett har man også funnet ut at kvaliteten på det faglige arbeidet økes ved å involvere brukerne direkte. Denne involveringen «er en lovfestet rettighet nedfelt i sentrale lover og forskrifter, både innen sosial- og helsetjenesten og pedagogisk virksomhet» (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 201).

Å være foreldre for barn i skolepliktig alder innebærer utfordringer med både rettigheter og plikter. I FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, artikkel 26, punkt 3, fastslås det at foreldre har fortrinnsrett til å bestemme hva slags opplæring deres barn skal ha (2018). I den generelle delen av læreplanen står det at det er foreldrene som har hovedansvaret for oppdragelsen for sine barn og at denne ikke kan overlates til skolen, men at skoleverket skal samarbeide med foreldrene (Utdanningsdirektoratet, 2006). Foreldrene er med dette tildelt en aktiv rolle i skolen og er avhengig av et nært samarbeid med de lærerne som bistår med opplæringa av deres barn (Nordahl, 2005). Nordahl hevder videre at det er særlig foreldre til barn som har problemer på skolen som opplever at det er vanskelig å være foreldre i skolen. Lassen (2012) sier at i spesialpedagogisk rådgivning må det alltid tas hensyn til at de som søker hjelp er i en sårbar situasjon. Det kan være vansker som at foreldre oppdager at deres barn ikke utvikler seg som normalt, og de blir bekymret over hva dette kan bety. I følge Nicole Hennem (2005) er barnet mest sårbart i relasjonen mellom foreldre og barn i barndommen, mens i ungdomstida er det foreldrene som blir mest sårbare. Ved rådgivning blir det viktig å finne fremgangsmåter som treffer radsøkers reelle behov (Lassen, 2012).

Fagspråk

Som profesjonsutøver bruker vi, i tillegg til hverdagspråket, fagspråk/yrkesspråk. Yrkesspråk består ifølge Groven (2013) av mer enn å være fortrolig med et visst antall faguttrykk eller fagterminologi. Begrepet terminologi kan forstås som en betegnelse på et utvalg av ord, uttrykk og termer som er spesifikke for et bestemt fagområde. Bruk av fagspråk kan lette kommunikasjonen mellom personer innen samme fagfelt (Groven, 2013). På den andre siden kan bruk av fagspråk ovenfor mennesker som ikke er innen fagfeltet, for eksempel ved utredninger og rapporter, framtre som uforståelige (Tranøy, 2008). Bruk av yrkesspråk er lite egnet til at foreldre kan få en god nok forståelse av hva slags test barnet har gjennomført. Med en slik praksis oppfyller ikke PPT sin informasjonsplikt (Tranøy, 2008).

3 Metode

Ordet *metode* er opprinnelig av gresk betydning og betyr veien mot målet (Kvale & Brinkmann, 2009). Å bruke en metode, vil si «å følge en bestemt vei mot et mål» (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010). Målet mitt med denne studien var å finne ut og forstå hvilke erfaringer og opplevelser foreldre har i møte med PP-rådgiveren. I dette kapitlet vil jeg først si noe om mitt valg av metode, deretter litt om det kvalitative intervju, før jeg videre gjør rede for forskningsprosessen med valg av informanter, forberedelse til intervju, datainnsamling, transkripsjon og analyse av datamaterialet. Etter dette vil jeg si noe om kvaliteten i forskninga før jeg til slutt gjør noen etiske vurderinger.

3.1 Valg av metode

Ut i fra studiens problemstilling; *Hvilke erfaringer og opplevelser har foreldre i møtet med PP- rådgiveren?* mener jeg kvalitativ metode er en metode jeg kan bruke for å få belyst dette. Tjora (2017) sier at det brukes dybdeintervju der det studeres holdninger, meninger og erfaringer, altså livsverdenen til informanten. Befring (2015, s. 38) hevder at de «kvalitative forskningsmetodene særlig vil være formålstjenlige for å få innsikt i menneskers indre liv». Johannesen, Tufte & Christoffersen (2010) sier også at når forskeren har behov for menneskers erfaringer og oppfatninger, er det gode grunner for å samle inn data ved hjelp av kvalitative intervjuer. Målet med et dybdeintervju, som kan være et semistrukturert intervju, er å skape en samtale rundt noen tema som forskeren har bestemt på forhånd (Tjora, 2017). I kvalitativ forskning er hensikten å studere og oppdage menneskers (i denne studien tre informanter) egne og felles erfaringer og opplevelser om et fenomen, her: møtet med PP-rådgiveren. Når det gjelder kvalitativ forskning anses forskeren som det viktigste instrumentet i denne veien mot målet, forskeren skal søke å forstå informantenes perspektiv (Postholm, 2005). Jeg vil i denne studien bruke min egen erfaring som lærer og spesialpedagog, samt veiledningsstudier til å søke å være et så godt instrument som mulig, slik at informantens perspektiv skal bli så riktig som mulig. Jeg har et ønske om å komme tett innpå foreldrene til disse barna som har utfordringer skolen og finner det formålstjenlig å bruke kvalitative forskningsintervju for å finne ut hvordan de opplever disse møtene.

3.2 Det kvalitative forskningsintervju

«Det kvalitative forskningsintervjuet søker å forstå verden sett fra intervjupersonenes side» (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 21). Denne form for forskning er basert på et fenomenologisk

perspektiv, der man som forsker ønsker å lytte til informantens refleksjoner og forstå hans opplevelser rundt dette tema (Tjora, 2017). I følge Monica Dalen (2011) er det sentrale innen kvalitativ tilnærming å få innsikt i hvordan informantene *opplever* fenomenet. Det kvalitative intervjuet kan være ustrukturert med åpne spørsmål ut ifra tema, strukturert der forskeren på forhånd har bestemt både tema og spørsmål, eller delvis strukturert eller semistrukturert der intervjuet har en intervjuguide som utgangspunkt, men der forskeren kan gå fritt mellom rekkefølge på tema og spørsmål.

I denne studien har jeg valgt å bruke et semistrukturert intervju. Jeg ville ha frihet til å følge informanten dersom det skulle dukke opp noe overraskende eller uventet, samtidig som jeg ville ha støtte i spørsmål og tema jeg hadde funnet på forhånd. Dette for å forsikre meg om at informanten hadde vært innom alle tema jeg ville ha belyst når det gjelder opplevelsene og erfaringene hans. Hvordan jeg kom frem til temaene begrunner jeg i kapittel 3.3.2 «Forberedelse til intervjuene».

3.3 Forskningsprosessen

I dette kapittelet vil jeg si noe om hvordan jeg fikk tak i de intervjupersonene som var hensiktsmessig for å få belyst problemstillinga mi og hvordan forberedelsene før intervjuene foregikk. Deretter vil jeg beskrive prosessen fra rådatamateriale via transkripsjon og til analysedelen.

3.3.1 Valg av informanter

Kvalitativ forskning er basert på strategiske utvalg. Forskeren velger ut informanter som han mener har de egenskapene og kvalifikasjonene som er strategiske når det gjelder problemstillinga og de teoretiske perspektivene i undersøkelsen. Dette valget er viktig i forhold til overførbarhet (Thagaard, 2013). Deretter blir det en taktisk vurdering å vurdere hva som skal kjennetegne utvalget. Det er ikke lett å vite hvor mange informanter som bør være med i kvalitative undersøkelser, men forskeren må ha klart for seg hvilken målgruppe som skal delta for at han skal få samlet inn de nødvendige data, for deretter å velge ut hvilke personer det er hensiktsmessig at deltar i forskninga (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010). Antallet personer i dette utvalget bør ikke være større enn at det er mulig å gjennomføre omfattende analyser. Dette er et ressurskrevende og tidkrevende arbeid (Thagaard, 2013). Med dette som utgangspunkt ble mine utvalgs-kriterier disse: For det første, at informantene var foreldre som har vært i møte med Pedagogisk Psykologisk tjeneste (PPT)

angående egne barns utfordringer i skolen. For det andre ønsket jeg ikke at informantene skulle ha pedagogisk utdanning, fordi jeg ville finne ut om disse møtene er forståelige også for de som ikke er like kjent med det pedagogiske fagspråket. For det tredje ønsket jeg at informantene ikke skulle ha vært i møter med samme PP-tjeneste. De skulle ha erfaringer fra forskjellige PP-tjenester slik at jeg kunne være sikker på at det ikke var samme PP-rådgiver de hadde vært i møte med. Jeg ville ikke at denne studien ikke ble en studie av møter med én PP-rådgiver. Det var ikke et kriterium, men informantene har forskjellig kjønn, to damer og en mann.

Med disse kriteriene forsøkte jeg å finne noen døråpnere ved å kontakte PP- tjenester i forskjellige kommuner, men etter en måned sto jeg fremdeles uten ett eneste svar. Til slutt greide en kollega å sette meg i kontakt med foreldre, og en bekjent tilbød seg å være informant. To av informantene har barn med atferdsvansker, og en har barn med generelle lærevansker. Alle informantene har flere barn og alle informantene har vært i gjentatte møter med PP-tjenesten.

3.3.2 Forberedelse til intervjuene

For å få til et best mulig utgangspunkt for samtale utarbeidet jeg en intervjuguide (Vedlegg 3). En intervjuguide er en liste over tema som knyttes til problemstillinga og noen generelle hjelpespørsmål som skal brukes til å gjennomføre intervjuet slik at forskeren skal få dekket og utdypet de forskjellige temaene han ønsker å få belyst. Det er også mulig for forskeren, ved bruk av semistrukturert intervju å følge informanten over på et nytt tema hvis det blir aktuelt (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

I arbeidet med å utarbeide intervjuguiden, søkte i jeg lignede forskningsundersøkelser/studier som var gjort tidligere, for å se om det var tema og spørsmål som allerede var bearbeidet og derfor også aktuelle for min studie (Andersen & Stiansen, 2009, Haugen, Paulsen, & Berg, 2012). Jeg hadde etter hvert mange spørsmål som jeg nå måtte vurdere opp mot relevans i forhold til problemstillinga mi. I tillegg til «tips» fra disse studiene leste jeg også en del teori for å finne ut hvilke temaer som mest sannsynlig ville være aktuelle, og som sagt har jeg også litt erfaring med slike møter, så jeg tok også med meg egne erfaringer i vurderingen av utvalget av tema og spørsmål til intervjuguiden. Som Thagaard (2013) også sier, er utgangspunktet for et vellykket intervju at forskeren blant annet har de kunnskaper som er nødvendig for å stille spørsmål som oppleves som relevante, også for informanten.

Jeg valgte å gjennomføre ett prøveintervju, både for å sjekke ut spørsmålene og lydopptakeren i tillegg til at jeg fikk trening i å være i en intervjusituasjon. Ved å gjennomføre prøveintervju hadde jeg muligheten til å justere både innhold i intervjuguiden, lydopptakeren og forhold ved intervjusituasjonen (Dalen, 2011). Jeg valgte å beholde alle spørsmålene i intervjuguiden, men prøveintervjuet ga meg noen nye tanker om i hvilken rekkefølge jeg skulle stille spørsmålene. Prøveintervjuet ble ikke transkribert.

I følge Thagaard (2013) bør antallet informanter ikke være større enn at det er mulig å gjennomføre grundige analyser noe som er en tidkrevende og ressurskrevende prosess. Størrelsen på utvalget er også avhengig av hvor mange kategorier man inkluderer i utvalget. Antall informanter i denne studien landet på tre stk. Jeg følte tiden var en faktor som satte begrensingen for antall intervjupersoner i min studie. Jeg følte på den andre siden at antallet var ideelt i forhold til at jeg greide gjøre grundige analyser på den tiden jeg hadde til rådighet. Hovedtemaene jeg kom frem til under utarbeidelsen av intervjuguiden var: Forkunnskaper – erfaringer, forventninger, kommunikasjon, relasjon og maktbalanse.

3.3.3 Datainnsamling

Intervjuene ble gjort på forskjellige dager og på forskjellige rom. Rommene er like i det at alle kan stenges av slik at intervjuene kunne foregå uten forstyrrelser. «Det viser seg at trygghet og et nivå av komfort, samt det å oppleve at man ikke forstyrres, har stor betydning i enkelte intervjusituasjoner» (Tjora, 2017, s. 122). Gjennom jobben min som lærer og spesialpedagog har jeg vært i møter med foreldre og elever gjentatte ganger, så jeg vil si jeg har god erfaring i det å håndtere forskjellige mennesker og å mestre sosiale relasjoner og situasjoner, noe som (Thagaard, 2013) hevder er viktig, i tillegg til trening fra intervjuundersøkelser.

Veiledningsstudiet lærte meg blant annet om intervjuteknikk og om hvordan jeg bør plassere meg i forhold til den jeg skal veilede, så jeg tenkte på dette og ville benytte meg av denne kunnskapen under intervjuene. Jeg ønsket å plassere meg riktig i forhold til intervjupersonen. Ved et av intervjuene ble ikke dette optimalt da det sto et bord imellom, men jeg følte ikke at dette var til hinder for intervjusituasjonen. I de to andre intervjuene satt jeg litt på skrå overfor informantene slik at det ikke skulle være direkte øyekontakt mellom oss hele tiden. Jeg tilbød også kaffe eller te for at det skulle løsne litt på stemningen og for at det hele ikke skulle bli så formelt. Det takket alle tre ja til. Jeg tok meg god tid til å snakke litt om «vær og vind», generelt om forskninga mi og hva jeg hadde som mål å få belyst, samt en grundig

gjennomgang av informasjon og samtykkeskjemaet (Vedlegg 2) før jeg satte i gang med selve intervjuet. Dette kan føre til en mer avslappet situasjon, og at informanten får synliggjort hva jeg som forsker er ute etter (Tjora, 2017).

Tidsbruket var stipulert til rundt én time. To av intervjuene tok noe kortere tid, og ett varte i litt over en time. Jeg ville gi informantene god tid slik at de kunne ta den tida de trengte for å komme med sine refleksjoner uten at det var noe tidspress som forstyrret. Det at to av intervjuene var kortere enn en time ser jeg ikke som noe problem. Jeg mener temaet er svært avgrenset, og tiden er regnet fra selve intervjuet starta (uten «oppvarmingssnakket») og det var heller ikke veldig følsomme temaer som ble tatt opp (Tjora, 2017). Avslutningssamtalen etter intervjuet var over, er heller ikke medregnet. Dahlen (2011) hevder at det er viktig å beregne god tid på intervjuet, da en som forsker er prisgitt at informantene gir av sin tid for å gi deg noe du har behov for.

Alle tre sa ja til å bruke lydopptaker, og det satte jeg pris på fordi det vil gi en komplett språklig framstilling av informantenes svar og fortellinger (Befring, 2015). Slik fikk jeg også anledning til å vie all min oppmerksomhet mot informanten, samt at det ga meg mulighet til å holde en god flyt i intervjuet og beholde god kommunikasjon (Tjora, 2017). Jeg plasserte lydopptakeren på bordet, litt vendt mot informanten slik at lydopptaket skulle bli best mulig. Dette hadde jeg testet ut på forhånd i et prøveintervju. Informantene så ut til å glemme lydopptakeren ganske fort når vi var i gang med intervjuet.

Til tross for at jeg gjennomførte prøveintervju for å teste spørsmål og lydopptaker, og at jeg i løpet av høsten 2017 har studert veiledning og tenkte at dette ville komme meg til gode når jeg skulle gjennomføre intervjuene, kjente jeg litt på at dette ikke var noe jeg drev med til daglig. Jeg følte likevel at jeg mestret å følge intervjupersonene ved å stille spørsmål ut ifra der de var og å stille oppfølgingsspørsmål, men opplevde også at det var godt å ha intervjuguiden som støtte slik at jeg sikret meg at alle temaene ble belyst.

Oppfølgingsspørsmål er hensiktsmessig der man for eksempel ønsker mer utdypende informasjon om et tema. De kan også være hensiktsmessige når man ønsker mer nyanserte svar eller hvis man ønsker at intervjupersonen skal utdype mening i utsagnene sine (Thagaard, 2013).

Rett etter intervjuene noterte jeg ned kroppsspråk o.l. som jeg hadde observert underveis og jeg transkriberte nesten umiddelbart etter det. Denne tiden rett etter intervjuet er kritisk, da

forskeren sitter igjen med mange inntrykk, og det er viktig å notere ned disse før de går i glemmeboka (Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Etter transkriberinga av det første intervjuet, men før neste intervju, bestemte jeg meg for å bruke færre prober neste gang. Jeg hadde brukt mange korte respons prober som «ja...», «mm...» o.l. og disse ble forstyrrende i forhold til transkriberinga. Prober er viktige for å flyt i samtalen, så å ta de helt bort var uaktuelt, men jeg fokuserte mer på stillhet og nikk for å få til dette (Thagaard, 2013), noe som fungerte like bra, om ikke bedre. Siden jeg valgte å ikke transkribere prøveintervjuet, oppdaget jeg ikke dette på forhånd. I og med at jeg transkriberte det første intervjuet før jeg gjennomførte nummer to og tre, kunne jeg ta med meg denne erfaringa jeg hadde gjort meg angående prober til de to neste. Jeg har også i ettertid tenkt litt over om hvorfor intervjuene øker i tidsmessig lengde fra det første til det tredje intervjuet. Har det noe med meg som intervjuer å gjøre, om hvordan opplevelsen med PP-tjenesten har vært for foreldrene? Eller er det rett og slett tilfeldig at det ble sånn? Jeg har landet på at det mest sannsynlig er en blanding av dette.

Jeg valgte å kun ha intervjuguiden, informasjonsskrivet og samtykkeskjema med meg i tillegg til lydopptakeren under intervjuene. Jeg ønsket at det skulle være en så «avslappet» stemning som mulig. I og med at jeg også er fagperson, noe alle informantene var klar over, ville jeg unngå å påvirke informantene med eventuelt prestasjonspress. Jeg ville heller vise «mammāsida» av meg mer enn spesialpedagogsida, til tross for at jeg satt med forskerhatten på.

Etter intervjuene hadde jeg satt av tid slik at jeg kunne notere ned eventuelle observasjoner jeg hadde gjort under intervjuet. Alle informantene forsikret meg om at jeg kunne ta kontakt hvis det var noe som ikke hadde kommet godt nok frem i intervjuet, eller hvis det var noe jeg syntes var uklart i ettertid. Dette var betryggende for meg. Jeg opplyste om at de kunne også ta kontakt med meg hvis det var noe de i ettertid kom på at de skulle ha sagt.

3.3.4 Transkripsjon

Transkripsjonen gjorde jeg selv. Jeg fikk da en unik sjanse til å bli godt kjent med datamaterialet (Dalen, 2011). Etter transkripsjonen lyttet jeg igjennom lydfilene samtidig som jeg leste over det transkriberte materialet slik at jeg skulle være så sikker som mulig på at jeg nå kunne forholde meg til disse utskriftene som råmateriale. Det var viktig for meg å få transkribert materialet så fort som mulig da dette gir de beste mulighetene for riktig

gjengivelse av hva informantene faktisk uttalte (Dalen, 2011). Dette greide jeg å få til på intervju en og to, men etter intervju tre ble bare halve intervjuet transkribert rett etter, for deretter å vente et par dager med å transkribere resten. Det ble ikke noe merkbar forskjell på transkriberinga av den grunn. Jeg noterte ned absolutt alt som ble sagt fra lydopptakeren ble slått på til den ble slått av. Dette var greit fordi jeg ikke satte opptakeren på før vi var ferdige med den første «smalltalken» som ikke hadde noe med forskninga å gjøre bortsett ifra å få informanten til å føle seg trygg slik at han kunne svare ærlig og godt for seg på spørsmålene. Jeg brukte «I:» foran det jeg sa og forbokstaven til informanten foran det han sa for å skille spørsmål og svar. Jeg valgte å ta bort noen prober der jeg følte det forstyrret sammenhengen i overføringa av datamaterialet, men noterte (ler) eller (humrer) i parentes der det var latter. Jeg brukte tre punktum som tegn på tenkepause, og hvis de nølte med lyd så noterte jeg eeh. Nøling kan være et tegn på usikkerhet eller at de ikke finner ordene. Jeg valgte å ta det med da jeg på forhånd ikke kan vite om dette blir av betydning i analysen (Tjora, 2017). Hvis det var ord de la trykk på så brukte jeg **fet** skrifttype for å vise dette. Det ferdigtranskriberte materialet, senere kalt data, utgjorde omtrent 35 sider tekst med teksttype Times New Roman, str.12 med linjeavstand 1,5.

Jeg transkriberte på dialekt for å få frem intervjupersonens virkelige stemme under arbeidet av fortolkninga av datamaterialet, men ved direkte sitatbruk i oppgaven velger jeg å bruke bokmål med hensyn til personvern og sitatets lesbarhet. Jeg har også valgt å ta bort enkelte fyllord for å få mer flyt i sitatet/teksten. Forkortinger gjort i sitater i oppgaven er skrevet med tre punktum i skarpe klammer [...]. Sitat brukt i oppgaven er fremhevet ved bruk av innrykk og mindre skriftstørrelse.

3.3.5 Analyse av datamaterialet

Kvalitative analyser har forankring i fenomenologiske og hermeneutiske fagtradisjoner. I fenomenologiske studier er vi ute etter informantens opplevelse av sin virkeligheten. Vi er ute etter å få innsikt i hans forståelse for sine handlinger med en begrunnelse av hvorfor akkurat disse handlingene ble, eller ikke ble, utført i akkurat den situasjonen. Den hermeneutiske metoden handler blant annet om tolking av data i tekstformat, for eksempel utskrift (transkribering) av intervju. Det handler om en sirkulær prosess der en veksler mellom forforståelsen og innhenting av nye erfaringer. Forskeren har en forforståelse av det som skal studeres og danner så ny forståelse som igjen gir forskeren en ny forforståelse som igjen kan skape en helhetsforståelse (Befring, 2015). Thagaard (2013) sier blant annet at

hermeneutikken legger vekt på meningsinnholdet, og Dalen (2011), slik jeg forstår det, hevder at et utsagn er en del av en helhet, og denne delen må sees i sammenheng med helheten som så igjen må sees på i lys av delen. Altså det er en sammenheng mellom det man skal tolke, den konteksten det skal tolkes i og vår egen forforståelse. Alt dette må til for å oppnå en dypere forståelse, og dette beskrives som den hermeneutiske sirkel (Dalen, 2011). Siden det hele tiden videreutvikles en sammenheng mellom helhet og del, forsker og tekst og forskerens forforståelse beskrives dette av Dalen (2011) som en hermeneutisk spiral. Målet med den kvalitative analysen er at det skal være mulig for en som leser studien å få økt sin kunnskap om det området det forskes på uten å må gå igjennom datamaterialet selv (Tjora, 2017). Jeg vil nå gå gi en beskrivelse av hvordan jeg analyserte mitt datamateriale etter å først ha fått et veldig godt helhetsinntrykk ved å selv transkribere intervjuene (Dalen, 2011).

Først lyttet jeg igjennom lydfilene for å dobbeltsjekke at alt var nedskrevet. Nå var det greit å slette lydfilene, jeg hadde det jeg trengte, og i tillegg var det viktig for meg å ivareta konfidensialiteten til informantene. For å gjøre materialet mer oversiktlig, laget jeg en tabell der informantenes utsagn ble sortert i tema og endte opp i det som Tjora (2017) kaller sorteringsbasert koding. Dette er koder som forteller hva intervjupersonen snakker om, men ikke hva han sier. Temaene tok utgangspunkt i teori og planlagte temaer (intervjuguiden), men jeg var samtidig oppmerksom på at jeg kunne legge til eventuelle nye tema hvis de skulle dukke opp. I første kolonne noterte jeg ned de temaene jeg hadde ut ifra intervjuguiden og som var relatert til problemstillinga. Denne forenklinga og samstillinga av det transkriberte materialet er det Befring (2015) kaller tematisk analyse. I andre kolonne kopierte jeg inn sitat som informant én hadde sagt og som var relatert til temaene i kolonne en. I kolonne tre og fire fulgte det samme med informant to og tre. Deretter laget jeg en kolonne fem hvor jeg ville trekke ut nøkkelsetninger. Jeg ga informantenes utsagn i kolonne 2, 3 og 4 forskjellige farger, slik at når jeg kopierte nøkkelsetninger inn i kolonne 5 hadde jeg kontroll på hvem som hadde sagt hva.

Eks.:

tema	Inf.1	Inf.2	Inf.3	nøkkelsetninger

Siden jeg nå hadde en god oversikt og forståelse av innholdet i datamaterialet, ville jeg systematisere og rydde ytterligere. Jeg laget en ny tabell. Kolonne én beholdt jeg, mens kolonne fem (nøkkelsetninger/ord) ble kolonne to, og en ny kolonne tre ble dannet. Denne kalte jeg sammenfatting og nye kategorier. Her sammenfattet jeg nøkkelsetningene og jeg slo sammen og dannet nye kategorier der det var behov for det. Fortsatt har informantene forskjellige farger. Følgende nøkkelord var gjennomgående i datamaterialet: ukjent, forventning, bli trodd, bli hørt, tatt på alvor, relasjon, anerkjennelse, kommunikasjon, trygghet og ærlighet.

tema	Nøkkelsetninger/ord	Sammenfatting og nye kategorier
	<div style="background-color: red; color: black; padding: 2px;">Informant 1</div> <div style="background-color: yellow; color: black; padding: 2px;">Informant 2</div> <div style="background-color: blue; color: black; padding: 2px;">Informant 3</div>	Ev. ny kategori <div style="background-color: red; color: black; padding: 2px;">Informant 1</div> <div style="background-color: yellow; color: black; padding: 2px;">Informant 2</div> <div style="background-color: blue; color: black; padding: 2px;">Informant 3</div>

Med utgangspunkt i problemstillinga, temaene og nøkkelsetningene jeg hadde funnet i datamaterialet fant jeg disse hovedtema med underkategorier:

Hovedtema	Underkategorier
Maktforhold – Møtet med fagfolk	Forkunnskap – inn i det ukjente
	Fagspråk
	Videre forventninger etter første møte.
Relasjon	Å bli lyttet til
	Å bli tatt på alvor
Anerkjennelse	Kommunikasjon
	Involvering
	Tillit og trygghet

For å være sikker på at nøkkelsetningene ikke hadde mistet sin opprinnelige mening på «veien» fra transkribert tekst til en forkortet nøkkelsetning, tok jeg nå en ringerunde til informantene. Jeg fortalte hvilke hovedtemaer med underkategorier jeg hadde valgt. Deretter refererte jeg til nøkkelsetningene fra hver informant (det var lett vint når jeg hadde forskjellig farger på informantenes utsagn) og spurte om jeg hadde tolket riktig, om de kjente seg igjen i utsagnene, og om det var slik de hadde ment det. Noe alle tre kunne bekrefte.

En trinnvis oversikt over analysen av datamaterialet:

Trinn 1	Skaffe et godt helhetsinntrykk ved å lese «korrektur» på transkripsjonen slik at jeg er sikker på at alt er med. (deretter kunne jeg slette lydopptakene for å ta vare på konfidensialiteten til informantene).
Trinn 2	Lese igjennom transkripsjonen der det intervjupersonen sier blir sortert i temaer sorteringsbasert koding (ut ifra problemstillinga, teori og intervjuguiden.)
Trinn 3	Under hver temakategori plukket jeg ut nøkkelsetninger.
Trinn 4	Jeg brukte disse nøkkelsetningene til å kontrollere og endre på temakategoriene. Sammenfatning og justering av kategoriene
Trinn 5	Member-checking - jeg ringte informantene for å høre om de kjente seg igjen i det jeg hadde i funnene.

3.4 Kvalitet i forskningen

For at resultatene skal være pålitelige og valide stiller også kvalitativ metode store krav til forskerens fagkompetanse og integritet. Som forsker må man være bevisst på mulige subjektive feilfaktorer, som for eksempel forventninger og forutinntatthet som kan forstyrre tolkninga og dermed redusere validiteten (Befring, 2015). Derfor vil jeg i dette kapittelet først si litt om forforståelse og fortolkning, deretter vil jeg si noe om reliabiliteten og validiteten i studien.

3.4.1 Grunnlag for fortolkning og forforståelse

Som Tjora (2017) sier, er forskerens forforståelse alltid preget av forskerens personlige bakgrunn. Erfaring, opplevelser og politisk syn vil kunne påvirke hvordan prosjektet blir formet med tanke på hvilket tema som blir interessant og valgt, men også valg av metode, teori og analyse.

Som skrevet i innledninga er jeg mor til ei jente med utfordringer i skolen og er i tillegg utdannet spesialpedagog. Det at jeg sitter med denne erfaringa og har hatt forskjellige roller i disse møtene vil jeg si er positivt i forhold til dette studiet, da jeg har innsikt i det fenomenet jeg skal studere. Det kan selvsagt også føre til en for personlig involvering, som igjen kan påvirke både mine opplevelser og tolkninger, men samtidig, ved å være dette bevisst gjennom hele prosessen tror jeg at jeg greier å oppnå forståelse av informantenes erfaringer og opplevelser av fenomenet. Felles erfaringer kan føre til at informantene blir mer åpen og tryggere i intervjusituasjonen (Dalen, 2011).

Som skrevet tidligere vil forskeren stille i møtet med informantene med sin bakgrunn og en forforståelse. Det er viktig å få tak i hva informanten meddeler og trekke inn egen forforståelse slik at den åpner for størst mulig forståelse av informantens opplevelser og uttalelser. Det å være bevisst om egen forforståelse gjør forskeren mer sensitiv når det gjelder å se mulighetene for teoriutvikling i eget intervjumateriale. Videre vil forforståelsen og aktuell teori påvirke fortolkningen (Dalen, 2011).

Under veiledningsstudiet fikk jeg kunnskap om det å lytte, hvordan stille oppklarende spørsmål, parafrasere og om hvordan man kan forholde seg i en intervjusituasjon slik at informanten skal føle seg trygg nok til å komme med egne erfaringer. Denne kunnskapen vil jeg hevde er nyttig i en kvalitativ studie der målet er å forstå informantens opplevelse av et fenomen. Felles for alle de ulike tilnærmingene kvalitativ forskning bruker i analysen av det empiriske materialet er at de har en fortolkende tilnærming til datagrunnlaget.

3.4.2 Reliabilitet

Reliabilitet refererer vanligvis til resultatenes pålitelighet, særlig forskning innenfor fenomenologien (Postholm, 2005). «Pålitelighet handler om hvorvidt vi oppfatter en klar sammenheng mellom empiri, analyse og resultater i en undersøkelse, og at det ikke er styrt av personlige, politiske eller andre faktorer som ikke er redegjort for» (Tjora, 2017, s. 264). Seale (i Thagaard, 2013) skiller mellom intern og ekstern reliabilitet. Ekstern reliabilitet handler om; kan et forskningsprosjekt utført i én situasjon repliseres (gjentas) av andre forskere i en annen situasjon. I kvalitative studier er dette vanskelig å oppnå, da forskeren aldri er helt uavhengig i relasjonene til informantene (Thagaard, 2013). I kvalitativ forskning er forskeren instrumentet, og forskere går inn i et prosjekt med forskjellig erfaringsbakgrunn og kan derfor ikke tolke på akkurat samme måte som forskeren. Intern reliabilitet handler om grad av samsvar i konstruksjon av data mellom forskere som undersøker samme fenomen, altså jobber med samme prosjekt. Intern reliabilitet oppnås, ifølge Seal (i Thagaard, 2013), når forskeren er konkret og spesifikk i rapporteringa av fremgangsmåter ved innsamling og i analysen av data. Flere forskere støtter denne fremgangsmåten for å oppnå reliabilitet (Silverman i Thagaard, 2013; Johannesen, Tufte, & Christoffersen, 2010).

Thagaard (2013) sier at en forsker skal argumentere for reliabilitet for å overbevise om at kvaliteten på forskningen er god. I kapittel 3.3 gir jeg en detaljert beskrivelse av framgangsmåten i forskningsprosessen, som da blir min argumentasjon.

Alle intervjuene ble gjort på rom uten forstyrrelser. Jeg ville at intervjusituasjonene skulle være så identiske som mulig. Det var informantene som fikk bestemme når det passet best for dem, da jeg ville at de ikke skulle stresse med et intervju en dag de hadde det travelt.

Situasjonen i alle intervjuene opplevdes for meg som lik. Forskjellene ble at jeg etter første intervju hadde litt mer erfaring før det andre intervjuet, og enda mere erfaring på det tredje. Dette kunne jeg ha unngått ved å gjennomføre mange prøveintervju. Dette hadde jeg hverken tid eller forsøkspersoner nok til å utføre.

Etter transkripsjon av det første intervjuet ble jeg klar over alle lyd-prober som forstyrret transkriberinga, de gjorde det vanskeligere å høre hva intervjupersonen sa. Dette førte til at jeg forandret meg litt til intervju to og tre ved at jeg brukte færre lyd-prober, men mere stillhet, nikk og smil. Dette kan ha gjort noe med hvordan jeg fremsto som person.

Intervjupersonene er personer som vet hvem jeg er og hvilken jobb jeg har. Dette kan på den ene siden føre til at de er trygge på meg, og kan åpne seg mer. På den andre siden kan det føre til at de i en intervjusituasjon føler at de må si «det rette». To av intervjupersonene er perifere, mens en er en noe nærmere bekjent. Under intervjuene opplevde jeg at intervjupersonene fortalte om sine erfaringer og opplevelser, og mitt inntrykk er at de snakket ærlig og rett fra hjertet. Hva som førte til at intervjuene økte i lengde er jeg usikker på. Jeg vurderer det slik at det ikke betyr noe for resultatene av funnene.

3.4.3 Validitet

Befring (2015) hevder at siden forskeren er «hovedinstrumentet» ved kvalitative intervjuer vil validitetsspørsmålet gjelde omfanget av «researcher bias», som handler om forventninger og forutinntatthet, og at forskeren derfor alltid vil ha en forforståelse som kan påvirke objektiviteten. Validitet handler om gyldigheten av forskerens tolkninger (Thagaard, 2013). Er tolkningene vi kommer frem til gyldige i forhold til den virkeligheten vi har studert? Forskeren kan styrke forskningens validitet ved å gjøre forskningen gjennomsiktig, eller transparent. Dette innebærer å tydeliggjøre grunnlaget for fortolkningene ved å redegjøre for hvordan analysen gir grunnlag for de slutningene forskeren kommer frem til. Styrken i forskningen er da avhengig av grundigheten i forskerens redegjørelser av fortolkningene (Thagaard, 2013). I kapittel 3.3.5 «Analyse av datamaterialet» går jeg derfor nøye igjennom analyseprosessen. Ved å gå kritisk gjennom analyseprosessen kan man også styrke validiteten (Thagaard, 2013).

En annen måte å styrke validiteten på er å bruke det Lincoln & Guba, Merriam og Stake (i Postholm, 2005) kaller «Member checking». Forskeren ber da informantene si om de kjenner seg igjen i de beskrivelsene og tolkningene forskeren har gjort. Ved å bruke «member checking» får informanten muligheten til å kommentere eventuelle tolkninger han er uenig i og oppdage eventuelle faktafeil. Dette er en prosess der informanten også har mulighet til å komme med tilleggsinformasjon (Postholm, 2005). I og med at alle informantene hadde gitt tillatelse til at jeg kunne ta kontakt når som helst videre i prosessen hvis det var noe jeg var usikker på, eller ville ha utdypet grundigere, kontaktet jeg de igjen. En ble oppsøkt personlig, og de to andre via telefon. Jeg la frem hvordan jeg hadde jobbet med intervjuet og om hvordan jeg hadde gått frem for å analysere materialet. Deretter oppsummerte jeg med å opplyse hvilke tolkninger jeg hadde gjort og spurte om disse var gjenkjennelig og samsvarte med det informantenes opplevelser. Til slutt spurte jeg om det var noe de i ettertid har tenkt at de ville ha tilføyd eller tatt bort. En informant understreket noe han hadde sagt tidligere. Jeg fikk gjennom disse samtalene bekreftet at tolkningene mine var gjenkjennbare og dermed styrket validiteten i studien.

For å styrke validiteten er det også viktig at forskeren reflekterer over egen posisjon under feltarbeidet, og også om en er innenfor eller utafor det miljøet som det forskes på (Thagaard, 2013). Min fordel i denne forskningen er at jeg har et bredt spekter av erfaringer gjennom lang praksis. Denne bakgrunn blir et utgangspunkt for forståelsen og tolkninga jeg kommer frem til. Dette kan også være en hemsko med tanke på at jeg kanskje overser det som er forskjellig fra mine erfaringer. Kleven (2007) hevder at kvaliteten på validiteten kommer an på kvaliteten på slutninger som er tatt og ikke på hvilke data som er lagt til grunn for slutningene.

Tid og ressurser kan begrense utvalgets størrelse (Thagaard, 2013). Særlig tid, men også omfanget av oppgaven begrenset antallet informanter. Ved å bruke flere informanter i undersøkelsen kunne jeg muligens fått flere perspektiv som kunne ha økt forståelsen av fenomenet ytterligere. I drøftingsdelen av oppgaven har jeg brukt andre forskningsresultater og teorier for å belyse funnene.

Funnene i min studie viser at informantene, uavhengige om opplevelsene var negative eller positive, var det de samme faktorene som hhv. manglet eller var til stede i kommunikasjonen i møtet. Antallet informanter er tre og er et lite utvalg. Selv om det er få informanter, mener jeg mine funn kan ha en viss overføringsverdi. Jeg tror nok det finnes både PP-rådgivere og foreldre som vil kunne kjenne seg igjen i datamaterialet og tolkningene. Funnene kan ikke

generaliseres til å gjelde alle foreldre og PP-rådgivere, men de beskriver opplevelser og erfaringer som kan være relevante for PP-rådgivere og andre lignende jobber som innebærer foreldresamarbeid, og særlig samarbeid med foreldre der barna har spesielle behov.

3.5 Ethiske vurderinger

«All forskning hviler på tillit mellom forsker og den «det forskes på»» (Tjora, 2017, s. 178). Som forsker må man også hele tiden, fra start til slutt, være spesielt oppmerksom på å ivareta informantene. Ett av forskningsetikkens grunnleggende prinsipper handler om at all deltakelse skal bygge på samtykke, og at dette er et informert og fritt samtykke. Informasjonen skal være forståelig og forstått. Informantene har også krav på absolutt konfidensiell og anonym deltakelse (Befring, 2015, ss. 31-32).

I alle fasene gjennom et forskningsprosjekt må man ta hensyn til de etiske aspektene.

Gjennom denne studien har jeg støttet meg til de retningslinjene Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2016) har utviklet.

For at jeg skulle få sette i gang studiet meldte jeg inn prosjektet til Norsk senter for forskningsdata (NSD), og fikk dette godkjent (Vedlegg 1).

Jeg sendte, som tidligere skrevet, mail til flere PP-kontor og la ved informasjon om studien samt samtykkeskjema. Etter en måned uten å ha fått tilbakemelding fra noen, måtte jeg bruke andre tilnærminger for å få tak i informanter. Jeg brukte da en kollega som hadde kjennskap til aktuelle informanter, i tillegg til meg selv. Nå ble det enda viktigere å ta hensyn til at informantene ikke følte seg presset til å være med i studiet. I følge NESH (2016) må samtykket være fritt, informert og uttrykkelig. Fritt samtykke vil si at informanten er uten ytre press og begrensninger i personlig handlingsfrihet. For å ivareta dette valgte jeg å kontakte informantene skriftlig der jeg informerte om hva studien gikk ut på, at de kunne trekke seg når som helst og hva jeg ville spørre om i grove trekk. Alle tre svarte ja med en gang, men jeg sa de skulle tenke seg om noen dager, så ville jeg ta kontakt igjen, og hvis de fortsatt var interesserte skulle vi avtale et møte.

Før intervjuene startet gikk jeg nøye igjennom skrevet om samtykke sammen med informantene, slik at jeg var sikker på at de hadde forstått hva dette innebar. Samtykket skal også være informert og uttrykkelig. Informert vil si at informantene skal være tilstrekkelig informert om forskningsprosjektet og uttrykkelig vil si at informanten klart og tydelig gir uttrykk for at han har forstått hva han er med på og at han i tillegg er innforstått med at han når som helst kan trekke seg fra studien (NESH, 2016). I følge retningslinjene bør forskeren

«...vurdere og foregripe virkninger på tredjepart som ikke er direkte inkludert i forskningen» (NESH, 2016, s. 19). Før vi startet intervjuene ble informantene og jeg enige om at de kunne fritt bruke navn på tredjepart dersom det falt naturlig, så skulle jeg anonymisere det i transkripsjonen.

Før og under intervjuet ønsket jeg å få informanten til å føle tillit til meg som forsker, jeg var nøye med å gi informanten god tid til å tenke ved å tåle taushet. Den som intervjues, mener jeg, kan sammenlignes med en som blir veiledet, der man trenger tid til å tenke, «Pauser gir rom for tanken» (Lien, 2015, s. 118). Jeg brukte også parafrasering underveis og oppsummering til slutt. Å parafrasere vil si nesten det samme som å oppsummere, men brukes underveis i samtalen (Lien, 2015). Det var særlig tre grunner til at jeg ville bruke disse «redskapene». For det første ville jeg være sikker på at jeg hadde oppfattet det informanten hadde sagt riktig og ikke tolket det på min måte, og for det andre for at informanten skulle føle seg trygg på at jeg var genuint interessert i hans opplevelser og erfaringer og for det tredje at jeg ville fremstille hans stemme så riktig som mulig.

Da intervjuet var over spurte jeg om informantene var interessert i å lese igjennom intervjuet etter det var transkribert, men det var det ingen som ville. Jeg derimot, ville ha mulighet for å validere datamaterialet ved å kunne ta kontakt for å stille spørsmål seinere, og det var greit for alle. All informasjon skal behandles konfidensielt står det i skrivet angående «Forespørsel om deltakelse». I det ligger det «et løfte om at informasjonen ikke skal formidles videre på måter som kan identifisere informanten» (NESH, 2016, s. 16). I transkripsjonen brukte jeg fiktive navn samt at jeg anonymiserte eventuelle tredjepersoner og steder. I fremstillingen av datamaterialet har jeg også brukt fiktive navn for å anonymisere. Lydfilene ble slettet etter at jeg hadde transkribert og dobbeltsjekket transkripsjonen, i mellomtiden var de lagret på min private PC med passordbeskyttelse. Transkripsjonen og øvrig datamateriale vil bli destruert når prosjektet er fullført.

4 Presentasjon av data

Jeg vil i denne delen ta utgangspunkt i de kategoriene jeg kom frem til under dataanalysen. Presentasjonen er forsøkt gjort så empirinært som mulig da jeg ønsker at intervjupersonene skal kunne kjenne seg igjen i datamaterialet. Jeg har derfor tatt med en del sitater og unngått for mye fagspråkbruk i denne delen. Jeg har valgt fiktive navn på alle tre for å ivareta konfidensialiteten deres.

4.1 Møtet med fagfolk – maktforhold

I dette kapitlet vil jeg skrive litt om hvilke erfaringer informantene har i møtet med PP-rådgiveren. Jeg vil vise hvilke forventninger og følelser de hadde før og under det første møtet, men også litt om videre opplevelser i møter med PP-rådgiveren. Jeg vil også vise hvordan bevisst bruk av faguttrykk/fagspråk påvirker informantene.

4.1.1 Forkunnskap – inn i det ukjente

Lailas innstilling til å møte PP-tjenesten den første gangen, var at det var viktig å være åpen. Hun møtte med innstillinga om at hun ønsket å gi barnet sitt den hjelpa det kunne få og forventet også at dette var deres innstilling.

[...] ja da var det jo bare å gi han den hjelpa han trengte, vi så jo selv at det var et behov for det.

Da Laila kom på møtet første gang opplevde hun at det var mange instanser til stede, mange flere enn hun hadde forventet, dette førte til at hun ble beroliget.

Det var mange flere enn jeg hadde trodd. [...] Jeg ble beroliget av at det var flere instanser der, at det ikke var bare jeg og PPT liksom.

Laila understreker sårbarheten til foreldre i et slikt møte der man muligens forventer mye negativt om barnet sitt.

[...] men jeg vil understreke hvor sårbar man er. De er heldigvis flinke til å trekke frem gode sider også da.

Evas innstilling til å møte PP-tjenesten var i utgangspunktet positivt, men hun uttrykker hvordan det følte å møte på PP-kontoret slik:

Man er jo i en underlegen rolle, det føler man jo med en gang, fordi at man føler at når man kommer på et sånt møte, og i prosessen før, så føler du jo at du har sviktet på en eller annen måte, så du er jo i en underlegen rolle allerede når du kommer inn på det kontoret.

Eva hadde gjennom flere år vært usikker og bekymret for hva det kunne være med barnet. Skolen var også usikker, derfor ble det tatt noen tester som ble utgangspunktet for det første møtet med PP-tjenesten, der resultatene skulle fremlegges.

[...] det var jo en del tester og jeg var jo ikke så inne på de testene den gangen, så jeg var usikker på hva dette var rett og slett. [...] så har man jo tanker, for det er jo en grunn for at man har blitt, eller kommet i kontakt med PPT. Det er jo noe man har observert over mange år, at her trenger vi kanskje noe hjelp.

Videre ut over dette hadde ikke Eva noen andre tanker om møtet. Alt var så nytt og ukjent at hun uttrykker at det var vanskelig å ha spesielle forventninger.

[...] for det var såpass ferskt for oss også, så vi hadde ikke diskutert noe rundt det. [...] Hva som eventuelt kunne komme ut av det. Hadde bare mer, kanskje håp om at vi nå kunne få noen råd og hjelp til en lettere skolehverdag rett og slett.

For Steffen var det å skulle møte PP-tjenesten i utgangspunktet «en høy terskel å stige over» som han selv uttrykker det. Steffen og kona som ønsket et møte på grunn av at de var bekymret for barnets atferd. Han hadde hørt fra eldre generasjoner at PP-tjenesten ikke var noe særlig, så han var veldig skeptisk til hele opplegget. Han følte han var en forferdelig dårlig forelder. Det første møtet med PP- rådgiveren ble ikke en god opplevelse for Steffen. Han fikk et veldig dårlig førsteinntrykk.

Første møtet var i grunnen litt sånn, det var ei nyutdannet ei, hun hadde ikke barn og jeg hadde ikke noe godt inntrykk av henne i det hele tatt. Det fungerte veldig dårlig. [...] Hun virket nesten litt sånn belærende på en måte. Vi følte at vi hadde gjort noe galt, altså **det** kan det jo godt hende at vi hadde gjort, men det var ingen god opplevelse. [...] Det verste med det første møtet var at vi gikk derifra og følte oss verre enn det vi gjorde da vi gikk inn. **Det** hadde vi ikke forventa.

Etter dette møtet byttet Steffen og kona PP-rådgiver, de krevde det. De ville fortsatt ha hjelp, til tross for skepsisen og det dårlige førstemøtet med PP-tjenesten.

Det viser seg at de tre informantene har forskjellige opplevelser i det første møtet med PP-rådgiveren. Laila og Eva uttrykker dette direkte, at de er henholdsvis «sårbare» og i «en underlegen rolle» mens Steffen sier han var «skeptisk» og følte seg som en «dårlig forelder». Slik jeg tolker disse utsagnene møter alle tre informantene PP-rådgiveren når de er i en sårbar og usikker situasjon/rolle.

4.1.2 Videre forventninger etter første møte

Lailas forventninger til videre møter med PP-rådgiveren var blant annet at det skulle være like mange instanser involvert på de neste møtene også, samt at fagforlkene skulle være godt informert og forberedt slik at de ikke måtte starte helt på nytt igjen. Hun var opptatt av at PP-rådgiveren skulle være oppdatert på de papirene og opplysningene han hadde fått fra skolen, da foreldresamarbeidet med skolen er bra og skole og foreldre ser barnet likt. Laila ønsker at PP-rådgiveren skal se det samme barnet som hun og skolen ser, og at rådgiveren med sin kunnskap skal hjelpe skole og foreldre slik at barnet får en best mulig hverdag og at de sammen skal kunne tilrettelegge for at skolehverdagen blir bedre.

[...] det er jo for å hjelpe han. De (les:skolen) gjør det jo ikke for at de synes det er så **artig** å ha en runde med PPT (ler). Det er jo for at han skal ha en best mulig hverdag og at vi skal kunne tilrettelegge for at det skal gå bedre på skolen.

Eva hadde, som Laila, etter første møtet også håp og forventninger om at de skulle få råd og hjelp, og at det deretter skulle settes i gang tiltak slik at både barnet og foreldrene skulle få en lettere hverdag, særlig i forhold til skole og lekser. Hun ønsket også en avklaring etter gjennomgangen av testene, og forventet hjelp til å se på veien videre.

[...] Jeg hadde jo et ønske om at vi skulle få en avklaring, sånn at vi kunne endelig få noe håndfast [...] for da kan du jo jobbe litt mer målretta. Ja, så jeg håpet jo at vi kunne få noe som helst håndfast etter de testene, og da at vi i samråd med de, altså hjelpeinstansen (les: PPT), kunne se litt på veien videre da rett og slett.

Steffens forventninger til neste møte var «så der» som han sier, men det ble en helt annen opplevelse.

Vi var forberedt på at vi kunne få en saksbehandler der kjemien ikke trengte å passe, og at, ja at vi ble sett på som dårlige foreldre og alt sånt, så vi var forberedt på det da. Det skjedde jo ikke, så det var jo greit (ler).

Denne gangen møtte han og barnets mor to PP-rådgivere som var mer erfarne og imøtekommende og de fikk ikke følelsen av å ha gjort noe galt, som han uttaler var det verste med det første møtet. I senere møter med PP-rådgivere, for han har vært i flere møter, har han bedre opplevelser. Han uttrykker videre at han er blitt mere tykkhuda og at han er bedre forberedt på at kjemien ikke trenger å stemme mellom han og PP-rådgiveren. Han sier også at han etter hvert har fått et mye mer avslappa forhold til møtene og at holdningene har endret seg. Steffen forventer, og har også tro på, at han får hjelp til det han trenger hjelp til.

Så nå er jeg mye mer avslappa i forhold til det å gå i møte. [...] Nå er det normalt det. Før første møtet så var terskelen til å gå en sånn plass, det var... (tenkepause). Da var en forferdelig dårlige foreldre og alt sånt. Så nå har jeg et mye mer avslappa forhold, holdning til det og forventninger [...] Jeg er mye mer avslappa og jeg forventer at vi får hjelp til det vi skal ha hjelp til og slipper å gå så mye utenom som det var helt i begynnelsen.

Felles for alle tre informantene er at de, etter det første møtet, forventer videre veiledning på hvordan veien går videre. De vil vite hvilke tiltak som blir gjort og hvordan de sammen med skole og PP-rådgiver kan tilrettelegge for at skoledagen og hverdagen skal bli bedre for barnet.

4.1.3 Fagspråk

Når det gjelder bruk av fagspråk sier Laila at hun opplever at hun kan spørre hvis det er ord PP-rådgiveren bruker som hun ikke forstår. Som regel forklarer rådgiveren ord han mener kan oppfattes som fagspråk, og er, ifølge Laila, også bevisst på hvilke ord han bruker, så dette er ikke noe problem.

[...] altså hvis de nevner et skjema som har et rart ord [...] da forklarer de ordet, eller betydninga av ordet, så de er bevisst de ordene de bruker, de forklarer dem istedenfor.

Som skrevet tidligere var Evas første møte med PP-tjenesten et møte der hun skulle få en gjennomgang av resultater fra en del tester som var tatt av barnet. Hun synes at tilbakemeldingen av testene var vanskelig å forstå. I og med at hun ikke visste hva testene gikk ut på og konkret hva barnet var blitt testet på, fikk hun ikke med seg alle opplysningene som ble gitt. Ut ifra navnet på testene greide hun heller ikke å forstå hva testene skulle teste ut.

Jeg syntes testene var vanskelig å forstå, altså den første gangen jeg skulle få tilbakemelding på testene, så synes jeg det var vanskelig å forstå hva dette var. Og navnene på testene sa jo ikke nødvendigvis noe om hva slags **type** tester det var.

Det ble mye informasjon på en gang og det ble vanskelig for henne å motta og huske alt. Det var også vanskelig å finne noe konkret å spørre om da hun ikke rakk å absorbere all den informasjonen hun hadde fått på så kort tid. Eva fikk med seg et hefte med resultatene slik at hun kunne se videre på det når hun kom hjem, men da var det en del faguttrykk, skårer og lignende som ble vanskelig å forstå. Ellers i møtene har ikke fagspråk vært en utfordring for Eva.

Ja, så er det noe med at du får tilbakemelding på papir også skal du sitte hjemme å lese på dette selv, og da kunne jeg ha savnet et oppfølgingsmøte der vi hadde gått gjennom det litt mer, uten faguttrykk da.

Eva ønsker her et oppfølgingsmøte der resultatene kunne vært gått gjennom, etter at hun hadde sett igjennom papirene. Slik jeg tolker det hadde Eva hatt større forutsetning for å stille spørsmål i dette møtet.

Steffen har, som Laila, gode erfaringer med at PP-rådgiveren snakker et «språk» han forstår. Når testene skal gjennomgås blir de forklart godt, og han føler også at det er helt greit å spørre hvis det er noe som er uklart eller det er noe han ikke forstår, uten å føle seg dum.

[...] der ble alt forklart sånn at en enkel mann som jeg forstår det (ler). Hun har snakket på vårt språk, eller som vi forstår.

Informantene gir uttrykk for at PP-rådgiveren stort sett ikke snakker for mye fagspråk, men som vi ser av Eva sitt utsagn, samt at alle tre nevner tester/skjema spesielt, så kan nok mange opplysninger og tilbakemelding av resultater fra tester være en utfordring.

4.2 Relasjon – forhold forbindelse

I dette kapitlet vil jeg presentere funn som omhandler relasjonen mellom PP-rådgiver og informantene. Hvordan opplever informantene å bli lyttet til og tatt på alvor i møtet med PP-rådgiveren?

4.2.1 Å bli hørt vs. å bli lyttet til

Min erfaring og oppfatning av «å bli hørt» er når du får fortelle hva du har gjort og prøvd ut, men at det ikke blir enset av den du snakker til. Han har ikke lyttet til hva du har sagt. «Å lytte» er etter min oppfatning når jeg gjør en innsats for å forstå og leve meg inn i det du faktisk sier. Jeg tolker det slik at Eva ikke føler at hun får mulighet til å bli hverken hørt eller lyttet til i møtet med PP-rådgiveren.

[...] det ble en sånn oppramsing av, du må kjøpe inn aktivitetsbøker, du må sette det ut i det virkelige liv i forhold til læring, og da satt jeg jo der med en følelse av at, og da prøvde jeg jo å si det: Jeg har gjort dette! Men akkurat på dette møtet så følte jeg at det ble en sånn oppramsing av ting jeg skulle ha gjort. Så satte jeg igjen med en sånn følelse av at jeg har faktisk prøvd alt dette, men jeg kom ikke helt til ordet og fikk sagt hva vi hadde gjort. Kanskje burde jeg fått sagt hva vi hadde gjort først.

Eva sier at hun hadde en følelse av at ni av de ti forslagene PP-rådgiveren kom med var noe de allerede hadde prøvd ut, men at hun aldri fikk komme til ordet for å si det. Hun ble hverken hørt eller lyttet til.

Jeg følte jo det at alle de små tingene jeg hadde gjort. Det ble ikke hørt, jeg burde ha gjort sånn og sånn og sånn, uten at de spurte om jeg hadde gjort det.

Hun opplever også i en telefonsamtale med en annen PP-rådgiver å ikke komme til ordet. Hun beskriver det slik:

Det var en telefonsamtale, jeg husker den så godt, for jeg kom nesten ikke til, blablabla (hermer). Hørte bare blablabla i telefonen og når jeg prøvde å si, ja, men [...] det er akkurat som om de skal skynde seg å gi masse informasjon på kort tid, slik at kan de starte på neste sak.

Steffen opplever i det første møtet en følelse av å bli belært, noe som ikke er forenelig med å bli lyttet til. De fikk høre at de burde ha gjort sånn og sånn, og fikk en følelse av å være dårlige foreldre. På spørsmål om hva det var som gjorde at de fikk den følelsen svarer han:

Nei, det va måten hun, når vi la frem saken, så var det måten hun svarte på, det var litt sånn belærende på en måte. Dere burde ha gjort sånn og ditt og datt. [...] dialogen var veldig sånn, hun satt der og belærte oss på en måte da.

Både Eva og Steffen har en opplevelse av at PP-rådgiveren kommer med råd uten at de får noe særlig muligheter til å fortelle om sine erfaringer og opplevelser. Noe som gjør at de ikke har en opplevelse av å bli lyttet til, slik jeg tolker det.

4.2.2 Å bli tatt på alvor

Sammenhengen mellom det å bli lyttet til og det å få en følelse av å bli tatt på alvor er nær. Laila tror at det å ha en god relasjon til skolen og kontaktlærer kan være en viktig del av prosessen for å få en god relasjon til PP-rådgiveren. Skolen blir et bindeledd mellom foreldre og PP-rådgiveren som det er godt å støtte seg til, eller lene seg på som hun sier:

[...] at de er mer et bindeledd da, at jeg føler at da kan jeg lene meg litt på dem (skolen).

Hun hevder videre at skolen, for henne, har stor betydning i forkant av møtene, og at det er viktig at skolen og foreldre spiller på lag og er enige. Når foreldre og skole ser barnet likt er det lettere å finne løsninger sammen med PP-rådgiveren. Jeg tolker dette slik at Laila blir tatt på alvor av skolen og at dette fører til at hun, sammen med skolen, også blir tatt på alvor av PP-rådgiveren.

Jeg har hatt bare positive opplevelser med PPT og spesielt skolen. Tror det har mye å si med skolen, om hvordan de har grepet tak i ting i forkant. [...] Kan hende det er derfor at jeg føler at all ting har gått så glatt, for jeg har jo hørt om folk som ikke er fornøyd også, men jeg føler at jeg og skolen spiller så godt på lag [...] at vi er sammen om det [...] At vi er enige og at vi ser hva som trengs, både hjem og skole. At vi ser samme ungen og behovene. At det kanskje da er lettere å finne løsninger med PP-rådgiveren som har mer kunnskap om hva vi kan gjøre.

Eva derimot føler ikke at hun blir tatt på alvor. Hun og far til barnet hadde i mange år sett at det var noe han slet med. De har prøvd å tilrettelagt og hatt øynene åpne for læring hele tiden. Når hun i møtet med PP-rådgiveren ikke blir spurt om hva som er gjort, i tillegg til ikke å bli hørt, tolker jeg det dithen at hun ikke føler at hun blir tatt på alvor.

En føler seg ikke hørt i det hele tatt [...] jeg følte jo det at alle de små tingene jeg hadde gjort i alle de år. Det ble ikke hørt, jeg burde ha gjort sånn og sånn og sånn, **uten** at de spurte om jeg hadde gjort det.

Steffen følte ikke at han ble tatt på alvor i det første møtet med PPT, der han sier han følte seg verre da han gikk ut enn når han kom inn. Rådgiveren var belærende og han fikk høre hva han burde ha gjort, uten spørsmål om hva han hadde gjort. På spørsmål om han føler at det han sier er viktig, hvis han ser bort ifra det første møtet, svarer han:

Ja, ja, det er klart, hvis hun (PP-rådgiveren) hadde virket uinteressert hadde ikke det vært noe morsomt. Så når vi først havnet på en sånn plass, da vil vi jo bli tatt på alvor og føle at vi skal få den beste hjelpa vi kan få.

Når jeg oppsummerer utsagnene til informantene både når det gjelder å bli lyttet til og å bli tatt på alvor, vil jeg si at det er en sammenheng mellom disse. Det ser ut som det er vanskelig for intervjupersonene å føle at de blir tatt på alvor når de ikke blir lyttet til.

4.3 Anerkjennelse

I dette kapitlet vil jeg se på hvordan informantene opplever anerkjennelse gjennom kommunikasjon, involvering/medbestemmelse, tillit og trygghet.

4.3.1 Kommunikasjon

Laila sier at det er PP-rådgiveren som styrer møtene, noe hun finner er helt normalt og fornuftig, og at alle får prate like mye. Hun synes også at det er greit å spørre hvis hun lurer på noe. For å få til god kommunikasjon i slike møter mener Laila det er viktig at hun blir anerkjent på at det er hun (foreldrene) som kjenner ungen best, samt at man som foreldre må være åpen og tørre å ta opp utfordringer, slik at disse kan bli drøftet og at de sammen kan finne løsninger.

Det er PPT som styrer møtene, det er det, men de er flink til å passe på at alle får snakke like mye [...] de (PP-rådgiveren) blir en sånn veileder underveis [...] Det er åpne møter, ikke noe formelt som bare PPT kontrollerer nei [...] Det er liksom helt greit å spørre om alt egentlig.

Evas opplevelse av kommunikasjon er at hun får snakke, men føler ikke at PP-rådgiveren er genuint interessert i hva hun har fortalt, i tillegg til at hun opplever å få råd *før* hun har fått mulighet til å si hva som allerede er gjort.

Jeg synes de kunne ha sett enda mer av det vi som foreldre faktisk har gjort. Ja, sånn sett så føler man seg ikke veldig anerkjent, men en får jo snakke, det er jo ikke det at man blir kneblet, men som sagt så er man jo i en litt underlegen rolle, og da er det kanskje ekstra viktig for hjelpeinstansen å få deg til å føle deg litt opp da kanskje.

I det første møtet med PP-rådgiver følte Steffen at kommunikasjonen var dårlig. Rådgiveren brukte mye fagord og virket belærende, han uttrykker at han følte seg «som en dust». I resten av møtene Steffen har vært i, sier han at det er PP-rådgiveren som tar ordet og leder møtet, han sier videre at han synes dette er naturlig. Han opplever imøtekommende PP-rådgivere som snakker et språk han forstår og han sier han tør å spørre hvis det er noe han lurte på underveis.

4.3.2 Involvering

Laila sier det er viktig at PP-rådgiveren ikke kommer på møtet og overkjører, men at han, i tillegg til foreldrene, involverer skolen som også kjenner barnet godt.

Steffen sier at etter det første møtet, opplever han i de neste møtene med PP-rådgiver at han blir involvert i alle spørsmål som gjelder barnet.

Hun var veldig flink til å få oss med og involvere oss, spørre hva vi mente og sånt [...] det var hele tiden spørsmål om vi hadde noen synspunkt eller ett eller annet å komme med, så det var veldig fint.

For Eva er anerkjennelsen et savn. Hun sier at PP-rådgiveren burde ha involvert seg mer i det foreldrene allerede hadde gjort for barnet, istedenfor å gjenta sine egne råd. Deretter kunne foreldre, lærer og PP-rådgiver jobbet med dette som utgangspunkt.

[...] at man får presentere de tingene man selv har prøvd i årevis, og at en blir anerkjent slik at en kan senke skuldrene litt rett og slett [...] så kan de da, ut ifra det vi faktisk har gjort [...] komme med andre tiltak.

4.3.3 Tillit og trygghet

For å føle tillit og trygghet til PP-rådgiveren er det viktig for Laila at rådgiveren anerkjenner barnet som det er. Det er viktig for henne at rådgiveren anerkjenner at foreldrene er de som kjenner barnet best. PP-rådgiveren må også være klar over at det er på skolen barnet oppholder seg i store deler av dagen, og det er derfor viktig for Laila at rådgiveren er ydmyk overfor skolens og foreldrenes oppfatning av barnet. På spørsmål om hva som var viktig for Laila i slike møter for at kommunikasjonen skulle være bra svarte hun:

Det er at de, (tenker), jeg var redd for det i forkant, at de kanskje visste best om ungen min, men det gjør de jo ikke. [...] og at de gir meg den anerkjennelsen om at jeg kjenner han, og at skolen, at ikke PPT liksom kommer inn som en sånn tredjepart som skal ta over, men at de bruker skolen også, for de kjenner han jo like mye. At de er litt ydmyke da kanskje.

Å ha tillit og føle trygghet til hjelpeapparatet ble, etter det første møtet, satt på prøve for Steffen. Han opplevde hverken trygghet eller tillit, men i de påfølgende møtene endrer dette seg. Han får gode tilbakemeldinger på at han er åpen og han opplever å bli trodd av støtteapparatet. Det viktigste for å skape tillit er for han å føle at han blir trodd og at han føler at det han sier er viktig. At han ble behandlet på en respektfull måte, der PP-rådgiveren var genuint interessert og opptatt av det han mente og sa, førte til at Steffen etter hvert fikk tillit til PP-rådgiveren.

Ja, jeg har tillit til dem og det er måten vi blir behandlet på, ikke sant, at de tror på det vi sier [...] hun virket genuint opptatt av det du sier, og tror på det du sier.

En annen grunn til at han føler seg trygg i møtet med PP-rådgiveren er at det er god kommunikasjon. De snakker «vårt språk», slik at vi forstår.

Hun var veldig grei til å forklare, vi følte oss veldig trygge da. Hun snakker på en måte sånn at vi forstår, at vi får svare og at hun spør hvis det er noe hun lurer på [...] at det blir nesten som en samtale der flyten går.

Han føler også at PP-rådgiveren har god tid slik at de kunne få spørre spørsmål, og rådgiveren var også flink til å spørre foreldrene om de hadde noe de ville komme med. Han kjenner også at han er trygg nok til å spørre om det skulle dukket opp noe han var usikker på. Han føler seg betrygget av at PP-rådgiveren ville møte barnet flere ganger før de satte i gang utredning. Der

mener han at man skal vise respekt tilbake og stole på at fagfolk kan jobben sin. Han synes det hadde vært litt for lettvint hvis foreldre skulle ha kommet med en tenkt diagnose, også hadde de tatt det for gitt og *bare* stolt på foreldrene.

Kona var veldig opptatt av at det skulle utredes i forhold til diverse diagnoser, [...] de gjorde ikke det uten at de hadde hatt flere runder. Det synes jeg i grunnen er helt greit, for de kan jo ikke bare høre på hva vi sier, og så gå videre med det [...] det synes jeg hadde blitt litt for lett.

5 Drøfting av data

I dette kapitlet vil jeg se på funnene i lys av teori og tidligere forskning for å få en større forståelse av foreldrenes opplevelser og erfaringer i møte med PP-rådgiveren. Kapitlet består av tre hovedtemaer: «Møtet med fagfolk – maktforhold», «Opplevelse av relasjon» og «Opplevelse av anerkjennelse», samt noen undertema.

5.1 Møte med fagfolk – maktforhold

I møte mellom fagperson og bruker (her: foreldre) vil forholdet alltid være asymmetrisk. Foreldre i møte med PP-rådgiveren vil trenge noe, og allerede før møtet kan forholdet kjennes som en krenkelse i seg selv (Skau, 2011).

5.1.1 Forkunnskap – inn i det ukjente

De tre informantene i denne studien opplever at de er sårbare og i en underlegen/usikker rolle, allerede før de har møtt PP-rådgiveren. Laila og Eva uttrykker dette direkte, mens Steffen sier at han følte han var en dårlig forelder og var skeptisk til møtet. De har en oppfatning av at de ikke «har gjort jobben sin» som foreldre. I både FNs menneskerettighetserklæring (2018) og i den generelle delen i Læreplanen (Utdanningsdirektoratet, 2006) er det fastslått at det er foreldrene som har hovedansvaret for opplæringen av eget barn, dog i samarbeid med skoleverket. Dette kan, på den ene siden være en støtte til foreldre som ønsker å bidra inn mot skolen mer enn det blir lagt opp til, der de har rettighetene på sin side, men mange foreldre blir sett på som vanskelige og masete hvis de «blander seg» for mye inn i hva læreren holder på med (Nordahl, 2005). På den andre siden kan disse rettighetene føre til at noen foreldre føler at de ikke strekker til, særlig hvis de har barn som trenger spesialundervisning. Dette er foreldre som er i en sårbar situasjon der de kan ha en følelse av nederlag fordi de må søke hjelp og de kan kjenne på en frustrasjon i forhold til manglende muligheter (Lassen, 2012). Det å ha kommet i en situasjon der en trenger profesjonell hjelp kan føles som en krenkelse i seg selv (Skau, 2011), noe Steffen kjenner på, da tidligere generasjoner han hadde snakket med, sa at dette ikke var «noe særlig». Min erfaring tilsier at de aller fleste foreldre vil sitt barns beste når det gjelder læring og utvikling, og at de gjør så godt de kan. Når barnet må ha hjelp utover det ordinære tilbudet, er det fort gjort å kjenne på en mislykkethetsfølelse. Foreldre kan en få en følelse av å ikke ha gjort en god nok jobb med tanke på barnets vansker, på tross av at de har gjort alt de kan. Liv Lassen (2012) bekrefter dette ved å si at i spesialpedagogisk rådgivning er det særlig viktig å ta hensyn til at de som søker hjelp er i en

sårbar situasjon. Videre sier hun at man som rådgiver må leve seg inn i foreldrenes sårbare situasjon og ta inn viktige forhold i det å være forelder til barn med spesielle behov.

Ingen av mine informanter var noe særlig informert om hva de kunne forvente seg i det første møtet med PP-rådgiveren. Det er kan være en av grunnene til at alle informantene kjente på en usikkerhet, da tvil kan føre til usikkerhet (Lassen, 2014).

Laila opplevde at det var mange instanser til stede, og at det følte betryggende. Jeg ble overrasket over denne opplevelsen av trygghet ved flere instanser tilstede, da min erfaring er at foreldre blir mer usikre når det er mange fagfolk tilstede. Laila hadde en åpen innstilling der hun ønsket at barnet skulle få så god hjelp som mulig, og jeg tror at dette kan være grunnen til at hun ble beroliget- jo flere fagfolk – jo bedre hjelp. Min erfaring er at foreldre kan bli usikre når det er mange fagfolk til stede – jo flere fagfolk – dess større problemer har barnet – evt. desto dårligere jobb har jeg som forelder gjort. Ingen av de andre informantene opplevde at det var flere fagfolk enn PP-rådgiver og evt. lærer/spesialpedagog i tillegg til seg selv, så de hadde ikke noe erfaring på dette.

Videre forventninger

Etter det første møtet sier alle tre informantene at det var lettere å ha forventninger, for da visste de litt om hva dette gikk ut på. Felles for alle tre, til tross for at de opplevde dette første møtet litt forskjellig, er at de forventer veiledning på veien videre. De vil vite hvilke tiltak som blir gjort og hvordan de, sammen med skole og PP-rådgiveren, kan legge til rette slik at både skoledagen og hverdagen blir bedre for barnet. Dette er ikke uforholdsmessige forventninger. I Meld. St. 18 (2010-2011) (2011) presenterer Kunnskapsdepartementet også noen forventninger til PP-tjenesten. Blant annet at PP-tjenesten, i samarbeid med skole og barnehage, skal bidra til at det settes inn tiltak raskt etter henvisning til PP-tjenesten samt at foreldre ikke skal føle at de sitter igjen med ansvaret for å vurdere barnets utvikling alene. Opplæringsloven (1998) sier også at tilbudet om spesialundervisning i stor grad skal utformes i samarbeid med eleven og foreldrene. Min erfaring samsvarer med Jensen & Ulleberg (2011) som hevder at forholdet mellom bruker og fagperson har endret seg de siste tiårene og at økt utdanning og lettere tilgang til kunnskap samt kortere vei til kontakt mellom fagperson og foreldre har ført til at relasjonen mellom fagperson og foreldre er mer likeverdig.

Funnene i denne studien som angår foreldrenes forventninger, samsvarer på ett punkt med NOU 18, «Rett til læring», der de hevder at foreldre har klare forventninger til hvilke tjenester de mener PP-tjenesten skal yte. Punktet sier at foreldre forventer veiledning/rådgivning om

hvordan de på best mulig måte kan støtte opp og hjelpe sine barn. På den andre siden hadde ikke noen av informantene spesifikke forventninger før det første møtet.

5.1.2 Fagspråk

I denne studien kommer det frem at PP-rådgiverne stort sett er flinke til å tilpasse språket slik at foreldrene forstår hva de snakker om og kan føle seg likeverdige i dialogen. Når det gjelder å informere om resultater fra tester som er gjort, er to av informantene samstemte i at PP-rådgiveren ikke bruker for mye fagspråk, men forklarer godt. Å bruke et språk som er felles for begge parter er viktig slik at ikke brukeren føler seg overkjørt (Jensen & Ulleberg, 2011).

Eva synes tilbakemeldingene fra testene var vanskelige å forstå, samtidig som det ble så mye informasjon på en gang at hun ikke rakk å absorbere alt på så kort tid. Hun sier at hun fikk med seg de skriftlige resultatene hjem for å lese, men da ble faguttrykkene og skårene vanskelige å forstå. Denne informanten ble nok mest sannsynlig utsatt for et overdrevet bruk av fagspråk som ikke er egnet til at foreldre skal få en god nok forståelse av hva slags test som er gjennomført. Dette virker ekskluderende overfor foreldrene da det blir brukt en terminologi de ikke forstår og dermed oppfyller ikke PPT sin informasjonsplikt (Tranøy, 2008). Jeg derimot, tenkte ikke på at dette var et problem i mitt møte med PP-rådgiveren, der fagspråket lettet kommunikasjonen mellom oss fordi vi jobber innen samme fagfelt (Groven, 2013). I slike møter der fagspråk kan brukes ovenfor den ene forelderen, men ikke den andre, kan dette bli en utfordring for PP-rådgiveren. Det er fort gjort for PP-rådgiveren å gå i «fella» og gjøre den andre usynlig, og dermed ekskludere den ene parten i samtalen.

Thomassen (2008) spør i sin studie hva du som PP-rådgiver vektlegger og hvilke kommunikative ferdigheter som brukes i foreldrerådgivning. Det Thomassen finner er den teoretiske handlingskompetansen og relasjonskompetansen til rådgiverne. Thomassen undersøker ikke hvordan foreldrene opplever disse møtene. Hvis jeg sammenligner funnene i Thomassens studie med mine funn, tolker jeg det dithen at i «teorien» er det greit å være PP-rådgiver, men når en skal sette det ut i praksis er det å veilede foreldre en kompleks oppgave. I flere møter har jeg erfart at PP-rådgiveren har god handlingskompetanse, samtidig som rådgiveren er i en så perifer og travel rolle at relasjonskompetansen ikke er tilstede. Jeg savner yrkeskompetansen som er en sammenfletting av disse to (Røkenes & Hanssen, 2012). I denne studien kommer det frem hvordan mine tre informanter opplever rådgiverens yrkeskompetanse.

5.2 Opplevelse av relasjon

Kokkersvold og Mjelve (2003) sier at kommunikasjon er alfa omega i enhver relasjon. Videre sier Jensen & Ulleberg (2011) at all kommunikasjon foregår i relasjoner og at du ikke kan være i en relasjon uten at det foregår kommunikasjon. Å inneha relasjonskompetanse er sammensatt. Denne kompetansen er en viktig del av yrkeskompetansen til en PP-rådgiver. I følge Røkenes & Hanssen (2012) vil relasjonen mellom en PP-rådgiver og foreldre være viktigere enn det som konkret blir sagt og gjort, og det er fagpersonens ansvar å etablere denne relasjonen.

5.2.1 Å bli hørt vs. å bli lyttet til

Å ikke bli lyttet til er vel kanskje noe hver og en har opplevd eller kommer til å oppleve en eller flere ganger i løpet av livet. Lien (2015) sier at, for å kunne utøve empatisk forståelse er det en forutsetning at man er en god lytter.

Eva opplevde å ikke bli lyttet til. Hun satt ikke igjen med en god følelse, hun fikk ikke sagt hva hun hadde prøvd ut, og fikk bare høre en opprømsing av råd. Dette er i tråd med hva Ask, Løvli & Høydal (2006) erfarer med at PP-rådgiverne ofte tar ordet og beholder det. Jeg kjenner meg dessverre igjen i dette. Det er fort gjort å skulle informere og gi gode råd, i god mening, uten å tenke på at foreldrene på forhånd har prøvd ut forskjellige tiltak selv. I denne situasjonen kan foreldrene oppleve at de ikke blir hørt og på den måten blir de krenket. Det er viktig, særlig i relasjonsoppbyggingen, å være klar over sårbarheten til foreldrene. Thomassen (2008) finner at PP-rådgiverne blant annet bruker lytting og spørsmål for å kartlegge og utforske problemene, noe som Eva opplever som en tydelig mangelvare i samtalen med rådgiveren. Lytting er ifølge Lassen (2012) en grunnleggende ferdighet en rådgiver bør inneha, samtidig som han må kunne anvende den på en fokusert, aktiv og engasjert måte. I sitt første møte med PP-rådgiveren opplevde heller ikke Steffen å bli lyttet til. Han fikk en følelse av å bli belært, og dette tolker jeg kommer av at PP-rådgiveren gjennom sine faglige kunnskaper utøver definisjonsmakt (Jensen & Ulleberg, 2011). Han definerer og beskriver virkeligheten og får der og da gjennomslag for hvordan han ser denne. Steffen fikk høre hva de burde ha gjort. I følge funnene så ser det ut til at han fikk legge frem saken, men at han kun ble hørt på, men ikke lyttet til. Det er mulig han følte at PP-rådgiveren undervurderte han, og det kan være en av grunnene til at han følte seg verre når han var ferdig med møtet enn da det startet. Slik forholdet mellom fagperson og bruker har endret seg gjennom de siste tiårene forventer nok alle de tre informantene å bli respektert og at relasjonen mellom de og PP-

rådgiveren skal være forholdsvis likeverdig (Jensen & Ulleberg, 2011). Dette til tross for at de er sårbare og kan føle seg underlegne. Min erfaring er at foreldrene trenger ekstra tid og forståelse, og at det er viktig at vi som fagpersoner tar oss tid til å lytte for å virkelig finne ut hva foreldrene og barna trenger råd og hjelp til. Noe som sammenfaller med Lassen (2012) som sier at det er viktig å finne fremgangsmåter som treffer rådsøkers reelle behov.

Nordahlutvalget (Nordahl, m.fl., 2018) sier at foreldre er en aktør som spiller en avgjørende rolle i barnets utvikling og læring og som det skal arbeides tett med. Derfor må det være en kontinuerlig dialog mellom foreldre og skole/barnehage. Måten denne dialogen foregår på er også avgjørende for at dette blir et likeverdig samarbeid. Steffen opplever at han blir hørt, men fikk følelsen av å ikke bli trodd. Han følte at han ble belært, og at han ikke ble anerkjent på det han hadde gjort. Han fikk beskjed om at han heller burde gjort ting på en annen måte. Dette funnet sammenfaller ikke med Thomassens (2008) funn om at rådgiverne i en involveringsfase legger vekt på empati og positiv aktelse. Hvis jeg ser det fra en annen vinkel kan jeg si at, hvis PP-rådgiveren hadde lagt vekt på empati og positiv aktelse i samtalen med Steffen, så hadde nok begge kommet bedre ut av samtalen, og utfallet muligens blitt noe annet. En dialog mellom fagperson og foreldre kan endre seg fra behagelig til ubehagelig etter som hvilken måte fagpersonen forstår og reagerer på det foreldrene sier (Røkenes & Hanssen, 2012). I denne samtalen tolker jeg det dithen at den ble ubehagelig og at Steffen følte seg krenket. (Utfallet ble et brudd, samarbeidet med denne PP-rådgiveren ble avsluttet)

Ask, Løvli & Høydal (2006) erfarer at det er en utfordring for PP-rådgiveren som på sin side har så mye informasjon og råd som skal sies på kort tid, at de helt glemmer å høre på foreldrene. Dette sammenfaller med hvordan Eva opplevde telefonsamtalen hun hadde der PP-rådgiveren snakket hele tiden «blablabla» slik Eva beskriver det. Hun sier det direkte også, «akkurat som om de skal skynde seg å gi masse informasjon på kort tid, slik at de kan starte på neste sak». På den ene siden kan man kanskje si at en telefonsamtale ikke er det som er mest gunstig i forhold til et møte med en klient, men noen ganger er dette den eneste løsningen. Uansett, rammene rundt er ikke en unnskyldning for uprofesjonell væremåte, noe jeg vil hevde denne rådgiveren nærmer seg. I Thomassens (2008) masteroppgave finner hun at PP-rådgiverne legger vekt på holdninger som kongruens, empati og positiv aktelse og at de på denne måte bygger opp relasjon til foreldrene. Jeg tolker dette som at de tar seg *tid* til dette i involveringsfasen, i motsetning til Ask, Løvli & Høydal (2006) som sier at tiden ofte er begrenset slik at de ofte overser foreldrene som ressurser. Videre finner hun at rådgiverne er

opptatt med å opptre anerkjennende og ta foreldrenes perspektiv. For å mestre dette må rådgiverne lytte til foreldrene og er derfor ikke i samsvar med Ask, Løvli & Høydal sine erfaringer der de glemmer å høre på foreldrene. Jeg vil hevde at i telefonsamtalen mellom Eva og PP-rådgiveren mestret ikke rådgiveren å opptre anerkjennende og greide heller ikke å ta foreldrenes perspektiv denne gangen.

5.2.2 Å bli tatt alvor

I det å føle at man blir lyttet til, ligger det i tillegg en følelse av å bli tatt på alvor. Samtidig som foreldrene er sårbare og usikre i møtet med PP-rådgiveren, er det å oppleve å bli tatt på alvor en viktig del av prosessen mot å etablere en god relasjon er min erfaring.

Laila mener at det å ha et godt samarbeid med skole og kontaktlærer er en viktig del av prosessen for å få en god relasjon til PP-rådgiveren. Videre hevder Laila at det vil føre til at det er lettere å finne løsninger når en har støtte i den nærmeste fagpersonen som er sammen med barnet hver dag. Det er også viktig at fagpersonene ser samme unge og er enige om hvilke behov barnet har. Nordahl (2003) og Ask, Løvli og Høydal (2006) tenker at gode relasjoner mellom skole og hjem vil bidra til en bedre skolehverdag og at en av PP-tjenestens viktigste oppgaver er å bidra til nettopp relasjonsbygging. Meld.St.18 (2010-2011) (2011) bekrefter også dette, at samarbeidet mellom hjem og skole er viktig, da foreldre skal oppleve at barnas behov blir ivaretatt. For barn med spesialundervisning er PP-tjenesten den instansen som foreldre og skole har mest samarbeid med (NOU:18, 2009). Det er PP-rådgiverens ansvar å blant annet legge til rette for å bygge opp en god relasjon mellom seg og skole, samt seg og foreldrene. Ved å gi informantene autoritet til deres opplevelser, kan de få en følelse av å bli tatt på alvor (Lassen, 2012).

Eva hadde i mange år bekymret seg over om det kunne være noe spesielt barnet slet med. Hun kjente kanskje på en slags håpløshet da alle de små tingene hun hadde gjort gjennom årene ikke ble hørt. Ved at PP-rådgiveren hadde involvert seg med positiv aktelse og empati og dermed greid å bygge opp en god relasjon mellom Eva og seg selv, kunne opplevelsen for Eva blitt annerledes. Når relasjonen er på plass fortolker man det som blir sagt etter hvor god relasjonen er. Altså et råd som blir gitt til en du ikke har relasjon til, kan tolkes som kritikk, mens det samme rådet kan gis og tolkes som god støtte og hjelp der relasjonen er god (Røkenes & Hanssen, 2012). Jeg tolker det slik at Steffen bekrefter dette med sitt utsagn som forteller at PP-rådgiveren virker interessert og han føler at han blir tatt på alvor. Min erfaring

tilsier at å vise interesse uten å overvelde foreldrene er en god egenskap og bidrar til å etablere god relasjon.

5.3 Opplevelse av anerkjennelse

I dagligtale vil «å rose» være å anerkjenne. Å være nysgjerrig og vise genuin interesse er også en måte å opptre anerkjennende (Jensen & Ulleberg, 2011). Å oppleve anerkjennelse vil si at du opplever blant annet å bli lyttet til, tatt på alvor (forstått og bekreftet) og bli akseptert (Schibbye, 2004). Dette kommer også frem i funnene mine som jeg har belyst i kapittel 5.2. I dette kapittelet vil jeg se på funn som viser om informantene opplever anerkjennelse gjennom kommunikasjon, involvering/samarbeid, tillit og trygghet.

5.3.1 Kommunikasjon

I møtet mellom PP-rådgiver og foreldre vil kommunikasjonen preges av en underliggende interesse hos begge partene. Rådgiveren må forholde seg til et medmenneske samtidig som han må samtale, utvikle god relasjon og samhandle med foreldrene (Røkenes & Hanssen, 2012).

Det er PP-rådgiveren som leder møtene, noe alle informantene følte var helt naturlig. Jeg skrev tidligere at informantene allerede før møtet med PP-rådgiveren følte at de var underlegen. Dette første møtet med rådgiveren blir da ekstra viktig. Det blir viktig å få foreldrene til å føle at de er trygge nok til å være sårbar og kunne fortelle om sine behov, slik at de sammen med rådgiveren kan finne fremgangsmåter som treffer de reelle behovene (Lassen, 2012).

I Lailas første møte med PP-rådgiveren tolker jeg at hun opplevde å bli anerkjent. Hun ble anerkjent på at det var hun som kjente barnet sitt best. Laila møtte en PP-rådgiver som greide å se på henne som en ressursperson i forhold til barnet sitt, og samtidig ikke se på seg selv som spesialisten. Denne selvforståelsen er den som påvirker mest i en relasjon (Skau, 2011). PP-rådgiveren la vekt på å bygge en god relasjon til Laila. Sett fra en annen side gikk også Laila inn i møtet med samme holdning. Hun ville være åpen, og innstilte seg på at utfordringer kunne drøftes underveis der de sammen skulle finne løsninger. Dette gjorde det muligens lettere for PP-rådgiveren å møte Laila også. Når begge parter går inn i et møte med denne innstillinga kan jeg kalle det et Jeg – Du – møte, der partene møtes i en felles opplevelse (Røkenes & Hanssen, 2012).

Eva derimot føler seg ikke anerkjent da hun ikke føler at PP-rådgiveren ser hva de allerede har gjort for å prøve å hjelpe barnet. Dette blir da, slik jeg tolker det, et Jeg - Det møte hvor fagpersonen ikke er interessert i en dialog, men å formidle kunnskap (Røkenes & Hanssen, 2012).

Rådgivning er basert på kommunikasjon og det å hjelpe mennesker til å få mot til å møte vanskelige situasjoner (Lassen, 2012). I all kommunikasjon ligger det en underliggende interesse i det å enten påvirke, kontrollere eller å forstå. Steffen sier han møter imøtekommende PP-rådgivere som, jeg tolker videre, er interessert i å forstå han heller enn å kontrollere og påvirke. Dette fører til at han synes dette er gode møter som han liker å være i. Erfaringene jeg sitter igjen med etter å ha studert og praktisert litt veiledning er at det er vanskelig å komme til et møte å være helt 100% åpen for den andre. Alle mennesker kommer i møte med en annen med en forutinntatthet og bagasje, men så har jeg også erfart at ved å være veldig bevisst egen kompetanse og holdning, har man en bedre forutsetning for å møte dette andre mennesket med en større åpenhet, noe som bekreftes av Jensen & Ulleberg (2011). Dette gjør at man har en større forutsetning for å støtte denne personen til videre læring og utvikling ut ifra å forstå dens reelle behov.

5.3.2 Involvering/samarbeid/samhandle

I følge Nordahl m.fl. (2018) er foreldre og foresatte de eneste som engasjerer seg i barnets utvikling og læring fra de starter i barnehagen til de er ferdig med videregående skole. Dette vil jeg si er en faktor som beviser at et nært og tett samarbeid med foreldrene er viktig. For at dette samarbeidet skal fungere best mulig, må det legges vekt på barnas og foreldrenes syn på hvordan undervisningen kan gjennomføres. Pedagogene har bruk for foreldrenes kunnskap om deres barn.

Laila sier det er viktig å involvere foreldrene og skolen som kjenner barnet best, samt at PP-tjenesten ikke bør overkjøre hverken foreldre eller skolen med sin kunnskap. Dette samsvarer med kravene Nordahlutvalget foreslår, der skole og barnehage har plikt til å sikre et inkluderende pedagogisk barnehage- og opplæringstilbud for alle barn, der en del av denne plikten vil være at det skal komme tydelig frem hvordan barnet, eleven eller foresatte var med på å utforme og evaluere tiltakene, samt hvordan deres meninger ble ivaretatt (Nordahl, m.fl., 2018). Når foreldrene opplever at PP-rådgiveren forsøker å forstå deres perspektiv er dette en av ingrediensene i veien mot anerkjennelsen (Schibbye, 2004). For å greie å forstå forelderens

må PP-rådgiveren lytte til hva han har å si. Han må også ta hensyn til at foreldrene er sårbare og at de trenger råd til hvordan de skal støtte barnet på best mulig måte.

I Steffen sitt første møte ble han ikke trodd på i det han fortalte angående barnet sitt. Han følte seg verre når han gikk ut fra møterommet enn når han gikk inn. Hadde han følt seg imøtekommet idet han åpnet seg, uten sensur og moral fra rådgiveren, hadde han kunnet kommet styrket ut av møterommet. Dette fikk han oppleve i de neste møtene. Da ble han involvert når PP-rådgiveren stilte spørsmål om hva han mente eller om han hadde noe å tilføye. I motsetning til det første møtet der han ble fortalt hva han burde ha gjort, opplevde han i de neste møtene en genuint interessert PP-rådgiver som også hadde empati i forhold til hvilke problemer de satt med, han ble forstått (Røkenes & Hanssen, 2012). Som Grimen & Grimen (i Jensen & Ulleberg, 2001) sier; fagfolk får tillit når de lytter og gjengir det de blir fortalt.

Eva uttrykker at hun ønsker råd fra PP-rådgiveren, men føler seg underlegen, overkjørt og uten relasjon til PP-rådgiveren. Hun kjenner på sårbarheten ved å være forelder til et barn som har vansker, og dette skal det tas hensyn til i slik rådgiving, noe jeg finner er mangelfullt i dette tilfellet (Lassen, 2012). I følge NOU:18 (2009) integreres ikke innspill fra foreldrene inn i fagarbeidet. Ut ifra Eva sin erfaring, der PP-rådgiveren ikke hører på hennes historie og hva hun har prøvd ut, kan jeg forstå dette. Eva fikk ikke komme med innspill. Steffen fikk fortelle i første møte, men det var ingen som hørte. Jeg erfarer at foreldre, og særlig foreldre til de som har vansker, har en viss innflytelse i forhold til eget barn og hva det trenger både i fagarbeidet og det sosiale arbeidet. Dette er min opplevelse som lærer. Jeg har også noen erfaringer som forelder, og føler også der at jeg blir hørt når jeg kommer med innspill, både som mor til barn med særlige behov og som mor til barn uten særlige behov.

5.3.3 Tillit og trygghet

Tillit er en grunnleggende faktor i alle forhold mellom mennesker, særlig i forholdet mellom PP-rådgiver (fagperson) og foreldre (brukere) (Skau, 2011). Steffens tillit til PP-tjenesten ble satt på prøve etter det første møtet, der han hverken ble trodd, respektert eller anerkjent. Når ingen av disse faktorene er på plass skal det godt gjøres å ha tiltro til at tjenesten skal hjelpe barnet. Til tross for dette, møtte han på neste møte (dog med krav om ny PP-rådgiver). Han ville så gjerne ha hjelp slik at barnet skulle få en bedre skolehverdag. For å føle tillit er det viktig å oppleve å bli trodd og at det man sier er viktig, samt at fagpersonen har nok tid (Røkenes & Hanssen, 2012). PP-rådgiveren i de neste møtene med Steffen greide akkurat

dette, å bygge opp tillit og å få Steffen til å føle seg trodd, respektert og en viktig ressurs. PP-rådgiveren var imøtekommende, genuint interessert, lyttende, snakket forståelig og lot Steffen komme til ordet. Alle disse punktene er kriterier som gjør at relasjonen mellom klient og fagperson har mulighet for å bli bra (Røkenes & Hanssen, 2012).

Å anerkjenne bekymringer er en måte å skape tillit på. Laila ble anerkjent på det var hun som kjente barnet sitt best, og det var også noe hun bekymret seg for før møtet. Laila sier også at det er viktig for henne at PP-rådgiveren skulle være litt ydmyk. Som Lassen (2012) sier, det er viktig å ta hensyn og forstå sårbarheten ved det å ha barn med særlige behov. Dette kan jeg ut ifra erfaring med eget barn, skrive under på. Ingen foreldre velger i utgangspunktet å få et barn som strever. Vi foreldre ønsker alt godt for barna våre og gjør alt vi kan for at de skal få en så god hverdag som mulig. Foreldre er noen ganger avhengig av et godt samarbeid med støtteapparatet for å få til dette.

Når det råder en trygghet mellom PP-rådgiveren og foreldre er det ofte god kommunikasjon. Det er dialogen som er i fokus, og møtene handler ofte både om å formidle et budskap samt å ivareta andre verdier (Røkenes & Hanssen, 2012). En dialog der man snakker samme språk. PP-rådgiveren bruker fagspråk med varsomhet og forklarer slik at foreldrene føler seg trygge. Steffen opplevde dette og sier at han følte seg veldig trygg når hun (PP-rådgiveren) var så flink til å forklare, hun snakket «vårt språk». Han følte at det var mer som en samtale der også PP-rådgiveren spurte hvis hun lurte på noe, og da ble det trygt for han å spørre. Jeg tolker han dit hen at PP-rådgiveren hadde en oppfatning av at hun hadde mer å lære og var nysgjerrig på foreldrenes utfordringer og hva de hadde å fortelle om barnet. Skau (2011) kaller dette selvforståelse og sier at dette er noe av det som påvirker en relasjon mest. Hun greide å gjøre seg fortjent til tillit slik at Steffen åpnet seg og fortalte. Etter å ha oppnådd et tillitsforhold og med dette etablert en god relasjon, kan Steffen tillate seg å stole på PP-rådgiverens profesjonelle avgjørelser angående barnet. PP-rådgiveren må skape tillit samtidig som han må være klar over sitt samfunnsmandat (Jensen & Ulleberg, 2011). Når en profesjonsutøver mestrer å flette relasjonskompetanse og fagkompetanse på en god og hensiktsmessig måte er dette ifølge Røkenes & Hanssen (2012) god yrkeskompetanse. PP-rådgiveren som var i møte med Steffen har i tillegg til å bygge opp tillit, gode grunner for sine handlinger og derfor føler Steffen at han kan stole på henne som fagperson og respektere hennes valg av handling (Jensen & Ulleberg, 2011).

6 Avslutning

Gjennom denne studien har jeg søkt å finne svar på hvilke opplevelser og erfaringer foreldre har i møte med PP-rådgivere. Jeg har intervjuet tre foreldre som har møtt forskjellige PP-rådgivere. Funnene kan ikke generaliseres til å gjelde alle foreldre som er i møter med PP-rådgiver, men jeg vil tro de vil ha en overføringsverdi der mange PP-rådgivere og foreldre, ja kanskje til og med spesialpedagoger og lærere kan kjenne seg igjen. Jeg tror også studien kan ha en nytteverdi for fagpersoner som skal i møter med brukere.

Funnene viser at erfaringene informantene sitter igjen med etter å ha vært i møter med PP-rådgivere er veldig forskjellige. De ønsker å bli anerkjent for den jobben de gjør og har gjort for å hjelpe barna sine. Informantene ønsker å finne en felles vei, der man som foreldre er en likeverdig del, men trenger råd og støtte fra fagfolk.

Informantene trakk fem viktigheten av det å bli hørt og trodd som det som var de viktigste erfaringene de hadde gjort seg i forhold til at møtet skulle være et godt møte. Å føle seg anerkjent og å få tilbakemelding på at du gjør en god jobb i forhold til barnet ditt er avgjørende faktorer for å føle seg vel i møtet med PP-rådgiveren.

Alle informantene understreker den sårbarheten de kjenner på i møtet med PP-tjenesten. De har kommet opp i en situasjon der de selv kommer til kort, og det handler om barnet. Å ikke mestre å hjelpe sitt eget barn kan være nok bekymring i seg selv. Nå må de møte en fagperson som muligens kan hjelpe de med å hjelpe, men for å få den hjelpa må de kunne føle seg trygge nok til å åpne seg og fortelle om dette til en fremmed. I dette møtet er de prisgitt PP-rådgiverens, i første omgang, relasjonskompetanse. Deretter er de også underlagt PP-rådgiverens handlingskompetanse ved at han har «all makt» i sine hender ved å definere vanskene ved skrive en sakkyndig vurdering. Denne vil få store konsekvenser for barnets videre opplæringstilbud (Nordahl, m.fl., 2018). PP-rådgivere bruker mye av tiden sin til å skrive sakkyndige vurderinger, så da kan man nok stole på at de er gode. De er så opptatt av denne skrivingen at de er savnet rundt om på skolene og barnehagene som roper etter veiledning på akkurat dette med å tilrettelegge undervisning for barna. Hva er til det beste for barna? Hvordan skal PP-rådgiverne jobbe for at det på best mulig måte skal komme barna til gode? Er det slik at PP-rådgiveren bør jobbe nærmere feltet, eller er det en annen plass skoen trykker?

Referanser

- Andersen, A. G. & Stiansen, I. H. (2009). *Rådgivere og klienters opplevelse av rådgivningssamtalen innenfor Pedagogisk Psykologisk tjeneste, og et blick på rådgivningssamtalens funksjon*. Kristiansand: Universitetet i Agder. Hentet fra <file:///D:/Utskrevet%20materiale/Skrevet%20ut%20Rådgiver%20og%20klienters%20opplevelse%20av%20rådgivningssamtalen%20PPT.pdf>
- Ask, K. K., Løvli, H. & Høydal, M. (2006). *PPT- foreldrenes advokat eller skolens løpegutt? Åpent og likeverdig samarbeid mellom foreldre og fagfolk*. Hentet mai 8, 2018 fra Forum for psykologer i kommunen: <http://www.fpkf.no/wp-content/uploads/2015/08/PPT-%E2%80%93foreldrenes-advokat.pdf>
- Barnehageloven. (2006). *Lov om barnehager*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64#KAPITTEL_2
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Brøyn, T. (2018). Reaksjoner på ekspertgruppens anbefalinger. *Bedre skole*(nr.2), 13.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode. En kvalitativ tilnærming* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humanoria (NESH). (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humanoria, juss og teologi*. Hentet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Empati. (2018). *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/empati>
- FNs verdenserklæring om menneskerettigheter. (2018). Hentet fra FN-Sambandet: <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>
- Groven, B. (2013). *Spesialpedagogen i endringstider*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, G. M., Paulsen, V. & Berg, B. (2012). *Foreldre og barns erfaringer i møte med barnevernstjenesten i Trondheim kommune*. Avdeling for mangfold og inkludering. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS. Hentet fra <file:///D:/Utskrevet%20materiale/Skrevet%20ut%20Foreldre%20og%20barns%20erfaringer%20i%20møte%20med%20barneverntjenesten%20i%20trondheim%20kommune.pdf>

- Hennum, N. (2005). Å være foreldre til ungdom: en balansekunst mellom kjærlighet og autoritet. I P. O. Brunstad, & T. Evenshaug, *Å være voksen* (ss. 93-110). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hokholt Bjerve, G. & Piene, B. (2018, April 4.). Forslag om å legge ned PP-tjenesten skaper reaksjoner. *Sunnmørsposten*. Hentet fra <https://www.smp.no/ntb/innenriks/2018/04/04/Forslag-om-%C3%A5-legge-ned-PP-tjenesten-skaper-reaksjoner-16408995.ece>
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannesen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (4. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kleven, T. A. (2007, Juni). Validity and validation in qualitative and quantitative reseach. *Nordisk Pedagogik*, (ss.219-233).
- Kokkersvold, E. & Mjelve, H. (2003). *Mellom oss. Trening av kommunikasjon i gestaltperspektiv*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kunnskapsdepartementet. (2011). *Læring og fellesskap*. Hentet fra Medl.St.18 (2010-2011): <https://www.regjeringen.no/contentassets/baeeee60df7c4637a72fec2a18273d8b/no/pdfs/stm201020110018000dddpdfs.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lassen, L. M. (2012). Spesialpedagogisk rådgivning. I E. Befring, & R. Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (5. utg., ss. 170-187). Oslo: Cappelen Damm AS.
- Lassen, L. M. (2014). *Rådgivning. Kunsten å hjelpe og sikre vekstfremmende prosesser* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lien, T. (2015). *Veiledningens hemmelighet. Læring og relasjoner*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordahl, m.fl. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge. Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Bergen: Fagbokforlaget. Hentet fra <http://nettsteder.regjeringen.no/inkludering-barn-unge/files/2018/04/INKLUDERENDE-FELLESSKAP-FOR-BARN-OG-UNGE-til-publisering-04.04.18.pdf>
- Nordahl, T. (2003). *Makt og avmakt i samarbeidet mellom hjem og skole*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og handling (NOVA). Hentet fra file:///C:/Users/u-eal/Downloads/2835_1.pdf

- Nordahl, T. (2005). Foreldre i skolen. I P. O. Brunstad, & T. Evenshaug (Red.), *Å være voksen* (ss. 60- 74). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- NOU:18. (2009). *Retten til læring*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/45e9a9eca3a447f39451d1abfb4053cf/no/pdfs/nou200920090018000dddpdfs.pdf>
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa*. Hentet fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_6#§5-5
- Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røkenes, O. H. & Hanssen, P.-H. (2012). *Bære eller bryte. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Sandberg, K. (2012). Barns rett til å bli hørt. I N. Høstmælingen, E. S. Kjørholt, & K. Sandberg (Red.), *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge* (2. utg.), (ss. 151-118). Oslo: Universitetsforlaget.
- Schibbye, A.-L. L. (2004). Den gode dialogen. *Skolepsykologi*(2), (ss. 3-14). Hentet fra Skolepsykologi: <http://anerkjennelse.com/wp-content/uploads/2017/04/C-12.pdf>
- Skagen, K. (2013). *I veiledningens landskap. Innføring i veiledning og rådgivning*. (2. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Skau, G. M. (2011). *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker* (4. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomassen, E. K. (2008). *PP-rådgivers rolle i foreldrerådgivningen. En studie av hva PP-rådgiver vektlegger og hvilke kommunikative ferdigheter som brukes i foreldrerådgivningen*. Mastergradavhandling, Universitetet i Oslo. Hentet fra <file:///D:/thomassen.pdf>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Tranøy, J. (2008). *Hvordan utrede andre? En innføring i utredningsmetode for spesialpedagoger og sosialarbeidere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Utdanning.no. (2018). *Pedagogisk-psykologisk rådgiver*. Hentet fra Utdanning.no: https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/pedagogisk-psykologisk_radgiver_pp-radgiver

- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Generell del av læreplanen*. Hentet fra https://www.udir.no/globalassets/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Kvalitetskriterium i PP-tjenesta*. Hentet fra <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/kvalitetskriterium-i-pp-tenesta/>
- Utdanningsdirektoratet. (2017a). *Hva gjør PP-tjenesten?*, a. Hentet fra <https://udir.no/kvalitet-og-kompetanse/samarbeid/pp-tjenesten/hva-gjor-pp-tjenesten/>
- Utdanningsdirektoratet. (2017b). *Statistikk om grunnskolen 2017-2018*. Hentet fra <https://www.udir.no/Analyse-av-GSI--tall/>

Vedlegg 1: Tilbakemelding fra NSD

Per Frostad

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 20.11.2017

Vår ref: 56754 / 3 / BGH

Deres dato:

Deres ref:

Tilrådning fra NSD Personvernombudet for forskning § 7-27

Personvernombudet for forskning viser til meldeskjema mottatt 23.10.2017 for prosjektet:

56754

PPT og foreldre - et samarbeidsmøte? Prosjektet vil undersøke hvilke forventninger og opplevelser foreldre har i møtet med ppt når barnet deres har atferdsvansker. Prosjektet vil også undersøke hvilke forventninger og opplevelser ppt- rådgiveren har i det samme møte

Behandlingsansvarlig

NTNU, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig

Per Frostad

Student

Elin Almåsbro

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon finner vi at prosjektet er unntatt konsesjonsplikt og at personopplysningene som blir samlet inn i dette prosjektet er regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. På den neste siden er vår vurdering av prosjektopplegget slik det er meldt til oss. Du kan nå gå i gang med å behandle personopplysninger.

Vilkår for vår anbefaling

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon
- vår prosjektvurdering, se side 2
- eventuell korrespondanse med oss

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke endringer du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i Meldingsarkivet.

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 31.01.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

personopplysninger.

Se våre nettsider eller ta kontakt dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Marianne Høgetveit Myhren

Belinda Gloppen Helle

Kontaktperson: Belinda Gloppen Helle tlf: 55 58 28 74 / belinda.helle@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Elin Almåsbro, elin.almaasbro@hotmail.com

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 56754

FORMÅL

Formålet er med prosjektet er å undersøke hvilke forventninger foreldre til barn med atferdsvansker har til møtet med pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT), og hvordan opplever de dette møtet.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget (foreldre og PPT-rådgivere) informeres skriftlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

ANSATTES TAUSHETSPLIKT

PPT-rådgivere har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltbarn/familier eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at dere er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, tid, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Vi forutsetter også at dere er forsiktig ved å bruke eksempler under intervjuene. Personvernombudet legger med dette til grunn at dere ikke innhenter personopplysninger om enkeltbarn/familier og at taushetsplikten ikke er til hinder for den behandling av opplysninger som finner sted.

Studenten og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Det kan derfor være hensiktsmessig om studenten avklarer dette med informanten i forkant av intervjuet

SENSITIVE PERSONOPPLYSNINGER

Under intervjuet med foreldrene vurderer personvernombudet at det kan fremkomme sensitive personopplysninger om barnets helseforhold.

INFORMASJONSSIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet.

PROSJEKTLUTT OG ANONYMISERING

Forventet prosjektlutt er 31.01.2018. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak

Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Forespørsel om deltagelse i forskningsprosjekt

Pedagogisk Psykologisk tjeneste(PPT) og foreldre – et samarbeidsmøte?

Bakgrunn og formål

Jeg tar en Mastergrad i Spesialpedagogikk ved NTNU.

Problemstillingen for masteroppgaven er ”Hvilke forventninger har foreldre til barn med atferdsvansker til møtet med PPT? Hvordan opplever disse foreldrene dette møtet? Har PPT-rådgiver og foreldre de samme forventningene og opplevelsene av møtet?

Hva innebærer deltagelse i studien?

For å ivareta de etiske kravene vil jeg presisere at jeg ikke er ute etter å få opplysninger om barnet, som i denne studien blir en tredjeperson og mest sannsynlig vil bli nevnt med navn. Barnet er jo årsaken til at dette møtet mellom foreldre og PPT finner sted. Jeg vil stille spørsmål som handler om opplevelsen i og forventningene til dette møtet.

Noe av det jeg vil forske på er:

- ✓ Hvilke forkunnskaper om hverandre sitter partene (foreldre/PPT) med?
- ✓ Hvilke forventninger partene har til møtet?
- ✓ Hvordan opplevde partene møtet?
 - tema jeg vil fokusere på å undersøke ved opplevelsen er : relasjon, anerkjennelse, kommunikasjon og maktbalanse.

Metoden jeg skal bruke er kvalitativ metode der jeg skal ta i bruk intervju. Jeg valgte intervju fordi jeg vil få frem personlige erfaringer om hvordan foreldre og PPT-rådgiver opplever møtene med hverandre. I denne studien vil jeg ha fire intervju. To vil være med PPT – rådgivere og to vil være med foreldre. Intervjuene vil bli tatt opp på lydbånd og deretter transkribert, og er stipulert til å vare i 60 min.

Hva skjer med opplysninger som blir samlet inn?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det er kun jeg som vil ha tilgang til personopplysningene. Informantene blir anonymisert under transkribering og deretter blir opptakene slettet.

Jeg vil lagre og oppbevare det transkriberte materialet i en mappe på min personlige datamaskin med eget passord. I den ferdige masteroppgaven vil informantene være anonymisert og alle identifiserbare opplysninger vil omskrives/utelukkes.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.06.18.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studiet, det vil si at du når som helst og uten å oppgi grunn kan trekke samtykket. Dersom du trekker deg vil all innsamlet informasjon bli anonymisert, slettet og/eller makulert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studiet, ta kontakt med

Elin Almåsbro: 93419919; elin.almaasbro@hotmail.com eller

Per Frostad (veileder): 73551151 ; per.frostad@ntnu.no

Studien er meldt til Personvernforbundet for forskning. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studiet

Jeg har mottatt informasjon om studiet, og er villig til å delta

(signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

Innledende

- Målsetting med prosjektet – hva undersøkelsen går ut på
- Rolleavklaring min/informanten
- Anonymisering og konfidensialitet
- Taushetsplikt og transkribering/sletting
- Kan få lese igjennom
- Opplyse om at jeg gjerne vil ta kontakt hvis det er behov for utfylling/avklaring på funn
- Skrive under på samtykke – rett til å trekke seg når som helst.

Mål med intervjuet: Få høre om din forventning/opplevelse og erfaring med møtet.

+ 1 Forkunnskaper

- Har du/dere vært i møte med PPT før?
 - o Hva er erfaringene fra disse?
- Gjør disse noe med forventningene til dette møtet?

+ 2 Forventning

- Hva var bakgrunnen/hva utløste møtet?
 - o Hva slags tanker hadde du/dere gjort dere i forkant? Snakket om møtet?
- Hvilke forventninger hadde dere angående møtet før du/dere kom? Følelser?
 - o Hva tenker du om forventningene nå i ettertid?

+ 3 Opplevelse (kommunikasjon)

- Hvordan opplever du kommunikasjonen er i møtet?
 - o Hvem tar ordet? Hvem opplever du snakker mest?
 - o Opplever du at du kan spørre om noe? Spurte du? Hvordan oppleves svarene?
 - o Ble du spurt om noe?
 - o Hvordan opplever du at fagfolkene bruker fagspråket? Forstod du det de sa?
 - o Hva gjorde du hvis du ikke forstod?
- Hva mener du er vellykket kommunikasjon i et slikt møte?

+ 3 Opplevelse (Relasjon)

- Opplever du at fagfolk stoler på det du sier og mener?
 - o Hvordan opplever du samarbeidet? (klimaet)
 - o Føler du deg som en del av samarbeidet?
- Føler du at du har tillit til fagfolkene? Hva er det som gjør det/ ikke?
- Opplever du at det du sa var viktig? Følte du at du ble lyttet til?
- Hva ville du evt. ha gjort annerledes hvis du hadde fått bestemt?
- Hva tenker du er det viktigste en fagperson bør gjøre for å skape en god og trygg relasjon mellom seg og foreldre?

✚ 3 Opplevelse (Maktbalanse)

- Hvordan opplevde du det var å ta ordet i møtet?
 - Opplevde du at du fikk nok muligheter til å spørre/si det du ønsket i møtet?
- Opplever du at fagfolkene spør deg om hva du mener og vil?
- Hvordan oppleves det å få barnet sitt, (evt. familien) beskrevet av andre?
 - Kjenner du igjen beskrivelsen av barnet? Hvis ikke, opplever du å kunne tilføye evt. trekke ifra beskrivelser du ikke kjenner igjen?
 - Hvilke følelser vekkes hos deg da?
- Føler du at du får formidlet din opplevelse av barnet ditt?
- Opplever du å være likeverdig deltaker i samarbeidet?
- Hvordan opplevde du eventuelle konklusjoner i møtet? Hvis du var uenig, hva gjorde du da? Hvordan føltes det?

Er det noe du føler jeg burde ha spurt om som du mener har med opplevelsene dine å gjøre?